

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Π.Μ.Σ

‘ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ’

Διπλωματική Εργασία

**Τίτλος Εργασίας: «Εμπορικές και Οικονομικές Σχέσεις
Ε.Ε.-Μεγάλης Βρετανίας μετά το Brexit»**

Μεταπτυχιακός Φοιτητής: Νίκος Ι. Κουμινός

Επιβλέπων Καθηγητής: Κ. Χρήστος Χατζηεμμανουήλ

Πειραιάς, 2021

Ο Νίκος Κουμινός βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρος μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Υπογραφή:

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή κ. Χρήστο Χατζηεμμανουήλ για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε καθώς και για την καθοδήγηση του καθ' όλη την διάρκεια της συγγραφής της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Περαιτέρω, θα ήθελα να ευχαριστήσω τούς καθηγητές κ. Άγγελο Κότιο και κ. Πέτρο Λιάκουρα για την παρουσία τους ως μέλη της επιτροπής.

Τέλος ένα μεγάλο ευχαριστώ στην μητέρα μου για την αμέριστη στήριξη της καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία επιχειρεί να εξετάσει τις εμπορικές και οικονομικές σχέσεις που διαμορφώνονται και πρόκειται να διαμορφωθούν μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Μεγάλης Βρετανίας μετά την αποχώρηση αυτής από μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, εξετάζει την πορεία της Μεγάλης Βρετανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και τις εξελίξεις που συντελέστηκαν στο πέρασμα του χρόνου και οδήγησαν στο δημοψήφισμα που προέβλεπε την αποχώρηση της χώρας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εν συνεχεία, μελετάται η επίδραση που αναμένεται να έχει το Brexit στην οικονομία της Μεγάλης Βρετανίας, εξετάζοντας πλήθος επιμέρους παραμέτρων, ενώ έμφαση δίνεται στην μελέτη των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων που πρόκειται να υπάρξουν μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και το πως αυτές θα διαμορφωθούν μελλοντικά μετά και των συμφωνιών που επετεύχθησαν.

Σχετικά με την μεθοδολογία που χρησιμοποιείται είναι βιβλιογραφική αναζήτηση, εστιάζοντας σε επιστημονικά περιοδικά που πραγματεύονται ζητήματα που αφορούν την Μεγάλη Βρετανία και την αποχώρηση της από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιπλέον, χρησιμοποιούνται σχετικά συγγράμματα, ωστόσο αυτά είναι λίγα και ουσιαστικά η βιβλιογραφία εξελίσσεται διαρκώς, για το λόγο αυτό αξιοποιείται και υλικό από το διαδίκτυο και κυρίως από ιστοσελίδες ινστιτούτων και οργανισμών, καθώς επίσης και από επίσημους φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Λέξεις Κλειδιά: *Ευρωπαϊκή Ένωση, Μεγάλη Βρετανία Brexit, Εμπορικές και οικονομικές σχέσεις, Εμπόριο*

Keywords: *European Union, Great Britain, Brexit, Trade and economic relations, Trade*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	8
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η Μεγάλη Βρετανία στην Ε.Ε.-Ο δρόμος προς το Brexit	13
1.1 Ιστορική αναδρομή	13
1.2 Ο ρόλος της Μεγάλης Βρετανίας στην Ε.Ε.	14
1.3 Η απόφαση για Brexit	15
1.4 Το δημοψήφισμα	16
1.5 Διαπραγματεύσεις Μεγάλης Βρετανίας-Ε.Ε.	18
1.6 Εσωτερική κατάσταση στην Μεγάλη Βρετανία ως προς το Brexit-Η άποψη της κοινής γνώμης	19
1.7 Η απόφαση αποχώρησης	25
1.8 Υφιστάμενη κατάσταση (Φεβρουάριος-Μάρτιος 2021)	26
1.9 Μελλοντική συνεργασία Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ηνωμένου Βασιλείου	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η επίδραση του Brexit στην οικονομία της Μεγάλης Βρετανίας	30
2.1 Γενικά στοιχεία για την Βρετανική Οικονομία	31
2.2 Άμεσες Ξένες Επενδύσεις	33
2.3 Επίδραση στους διάφορους τομείς της οικονομίας	35
2.4 Επίδραση στην ισοτιμία του νομίσματος	41
2.5 Επίδραση στο μεταναστευτικό	43
2.6 Επίδραση στην απασχόληση	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Εμπορικές και οικονομικές σχέσεις Μεγάλης Βρετανίας-Ε.Ε. μετά το Brexit	45
3.1 Εμπορικές συναλλαγές Μεγάλης Βρετανίας-Ε.Ε. έως σήμερα	45
3.2 Η συμφωνία της 24/12 και η προσωρινή εφαρμογή της μέχρι και 28/02/2021	47
3.3 Επιπτώσεις στο εμπόριο και στην οικονομία από την νέα κατάσταση	49
3.4 Ηνωμένο Βασίλειο και κοινοτικός προϋπολογισμός	51

3.5	Επιπτώσεις του Brexit σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	52
3.6	Ετοιμότητα των εταιριών που δραστηριοποιούνται στην Ε.Ε. για το Brexit .	57
	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	58
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	59

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Μεταβολή ΑΕΠ 2013-2017 (Ποσά σε εκατομμύρια £).....	32
Πίνακας 2: Οι δέκα σημαντικότερες χώρες-εξαγωγικοί προορισμοί της Μεγάλης Βρετανίας.....	46

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Πρώτες προτιμήσεις αναφορικά με την εμπορική συμφωνία μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	22
Διάγραμμα 2: Κύριες απόψεις για την εμπορική πολιτική που θα πρέπει να ακολουθήσει το Ηνωμένο Βασίλειο	23
Διάγραμμα 3: Πρώτες προτιμήσεις μεταξύ των ερωτηθέντων για το μεταναστευτικό και την σχέση του με το Brexit.....	24
Διάγραμμα 4: Δείκτης αβεβαιότητας οικονομικής πολιτικής.....	38
Διάγραμμα 5: Εξέλιξη της τιμής της στερλίνας κατά τη διάρκεια των ετών 2016-2019	41

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Κατανομή αποτελεσμάτων δημοψηφίσματος στην επικράτεια 17

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι γεγονός ότι η επικείμενη αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση αναμένεται να επιδράσει στην εξωτερική πολιτική και των δύο μερών. Παρά το γεγονός ότι οι συνέπειες του Brexit μελετώνται διαρκώς και αποτυπώνονται σε μελέτες και επιστημονικές δημοσιεύσεις, φαίνεται να είναι δύσκολο να καταγραφούν και να προβλεφθούν πλήρως. Η διεθνής ισχύς της Μεγάλης Βρετανίας, φαίνεται να περιορίζεται σημαντικά μετά την αποχώρηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς περιορίζεται η οικονομία της, αλλά και η εμπορική της δύναμη στο διεθνές στερέωμα. Ωστόσο, πέρα από την ίδια την Μεγάλη Βρετανία και η Ευρωπαϊκή Ένωση αναμένεται να έχει συνέπειες, οι οποίες ωστόσο δεν αναμένεται να είναι ίδιας έντασης σε σχέση με την Μεγάλη Βρετανία. Πρόβλημα φαίνεται να δημιουργείται στην χρηματοδότηση του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς επίσης και στην ανατροπή των ισορροπιών δυνάμεων που υπάρχουν εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενισχύοντας έτσι την συνεργασία μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας (Σερέτη,2019).

Η διαδικασία αποχώρησης της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια διαδικασία πρωτόγνωρη για την Ε.Ε. με αποτέλεσμα να δημιουργείται αμηχανία τόσο στην ίδια την χώρα, όσο και στους αξιωματούχους και τις κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν κληθεί να χειριστούν το ζήτημα αυτό. (Νικολάου,2016).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τρόπος με τον οποίο η Μεγάλη Βρετανία οδηγήθηκε στην διαμόρφωση της άποψης περί αποχώρησης, η οποία εν συνεχεία διατυπώθηκε με σαφήνεια στο δημοψήφισμα και επηρέασε τις μελλοντικές οικονομικές αποφάσεις που πάρθηκαν.

Όσον αφορά την δομή της Διπλωματικής Εργασίας, αποτελείται από τρία κεφάλαια. Ειδικότερα, το πρώτο κεφάλαιο επιχειρεί μια ιστορική αναδρομή στην σχέση της Μεγάλης Βρετανίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ στη συνέχεια αναδεικνύεται ο ρόλος που διαδραμάτισε η Μεγάλη Βρετανία εντός της Ένωσης και παρουσιάζεται η απόφαση για το Brexit. Περαιτέρω, παρουσιάζεται η διαδικασία του δημοψηφίσματος και τα αποτελέσματα που προέκυψαν από αυτό, ενώ

ξεχωριστή αναφορά γίνεται στις διαδικασίες των διαπραγματεύσεων που επικράτησαν μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες έλαβαν χώρα σε διαφορετικά στάδια. Επίσης, γίνεται λόγος για την εσωτερική κατάσταση που επικράτησε στην Μεγάλη Βρετανία, αναφορικά με την άποψη της κοινής γνώμης για το Brexit, καθώς και για την απόφαση αποχώρησης, ενώ περιγράφεται και η υφιστάμενη κατάσταση μετά την υπογραφή των συμφωνιών. Τέλος, αποτυπώνονται ορισμένα δεδομένα που αφορούν την μελλοντική συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Μεγάλης Βρετανίας.

Περαιτέρω, στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας εξετάζεται η επίδραση που αναμένεται να προκαλέσει η αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. Πιο αναλυτικά, παρουσιάζονται ορισμένα γενικά στοιχεία που αφορούν την οικονομία της Μεγάλης Βρετανίας, ενώ στη συνέχεια αναφέρεται η επίδραση της αποχώρησης στον τομέα των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων, στους διάφορους τομείς της οικονομίας αλλά και στην ισοτιμία του νομίσματος. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για την επίδραση του Brexit στον τομέα της μετανάστευσης, καθώς αυτός με τη σειρά του επιδρά στην απασχόληση, αλλά και στην απασχόληση ευρύτερα, λαμβάνοντας υπόψη την ελκυστικότητα ως τόπος εργασίας που διέθετε η Μεγάλη Βρετανία έως και πριν την αποχώρηση της από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το τρίτο κεφάλαιο της εργασίας διερευνά αμιγώς τις εμπορικές και οικονομικές σχέσεις που διαμορφώνονται έπειτα από την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρείται μια αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης σχετικά με τις εμπορικές συναλλαγές που λαμβάνουν χώρα μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακολούθως περιγράφεται η κατάσταση που ίσχυε κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, δηλαδή από την απόφαση αποχώρησης έως και την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση με την συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας. Επιπλέον, παρουσιάζονται οι επιπτώσεις που αναμένεται να υπάρξουν στο εμπόριο και στην οικονομία από την νέα κατάσταση που διαμορφώθηκε, καθώς επίσης και η σχέση της Μεγάλης Βρετανίας με τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Ξεχωριστή αναφορά γίνεται στις επιπτώσεις που προκαλεί το Brexit σε άλλες χώρες

της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ αναφορά γίνεται και στην ετοιμότητα των εταιρειών που δραστηριοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αναφορικά με το Brexit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η Μεγάλη Βρετανία στην Ε.Ε.-Ο δρόμος προς το Brexit

1.1 Ιστορική αναδρομή

Μετά από την ολοκλήρωση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και στα πλαίσια διαμόρφωσης ενός ειρηνικού καθεστώτος στην περιοχή της Ευρώπης, όπου θα κυριαρχούσε η πρόοδος και η ευημερία, έπειτα από διαβουλεύσεις ορισμένων κρατών, μεταξύ των μεγαλύτερων χωρών της Ευρώπης, ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), το 1951, όπου συμμετείχαν έξι χώρες της Ευρώπης (Δυτική Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο (BENELUX). Η συνεργασία των κρατών αυτών περιοριζόνταν στον τομέα της εξόρυξης, της κατεργασίας, αλλά και της εμπορίας άνθρακα και χάλυβα, προϊόντων που αποτελούσαν βασικά συστατικά της οικονομίας των προαναφερθέντων ετών (Ιωακειμίδης,1993).

Το 1957, μέσω της υπογραφής της «Συνθήκης της Ρώμης», ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) καθώς επίσης και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ), μέσα από τις οποίες προήλθε και η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες και τέθηκαν σε ισχύ από την 1^η Ιανουαρίου του 1958. Ο αρχικός στόχος της ΕΟΚ και των κρατών μελών της ήταν οικονομικός και προέβλεπε μια κοινή αγορά που στηρίζεται στην τελωνειακή ένωση μεταξύ των κρατών που υπέγραψαν τη συμφωνία. Ειδικότερα, τα μέλη αυτά ήταν η Δυτική Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, το Βέλγιο, η Ολλανδία, καθώς επίσης και το Λουξεμβούργο (Πλιάκος,2012). Περαιτέρω, τα επόμενα χρόνια, η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ξεκίνησε να διευρύνεται μέσω της συμμετοχής νέων μελών στο εγχείρημα, τάση που ουσιαστικά υπάρχει ακόμα και σήμερα έως Ευρωπαϊκή Ένωση πλέον. Κατά την διάρκεια της πρώτης διεύρυνσης που υπήρξε, έγιναν μέλη της τότε ΕΟΚ, η Μεγάλη Βρετανία, η Δανία, καθώς επίσης και η Ιρλανδία. Οι χώρες αυτές ουσιαστικά είχαν μια κοινή πορεία, καθώς πριν γίνουν μέλη της ΕΟΚ είχαν χαράξει μια κοινή πορεία, η οποία σχετιζόνταν, τόσο με ιστορικούς, όσο και με οικονομικούς δεσμούς (Μούσης,2018). Από 1^η Ιανουαρίου 1973, το Ηνωμένο

Βασίλειο, όπως και η Δανία και η Ιρλανδία έγιναν πλήρη μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Μαραβέγιας-Τσινισιζέλης,1999).

Η Μεγάλη Βρετανία όντας μια πρώην αυτοκρατορία, αναζητά τα τελευταία χρόνια τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει στην διεθνή πολιτική σκηνή. Το γεγονός αυτό άλλωστε είχε επισημανθεί ήδη από το 1962 από τον Dean Acheson, προκαλώντας τότε θύελλα αντιδράσεων. Ωστόσο η άποψη αυτή φαίνεται να ισχύει και σήμερα, 55 και πλέον χρόνια μετά. Έτσι η Μεγάλη Βρετανία, φαίνεται μετά από την 35ετή σχεδόν πορεία της εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ότι δεν κατάφερε να διαδραματίσει τον επιθυμητό της ρόλο, με αποτέλεσμα να συνεχίζει την παγκόσμια περιπλάνηση.

1.2 Ο ρόλος της Μεγάλης Βρετανίας στην Ε.Ε.

Ο ρόλος της Μεγάλης Βρετανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν ιδιαίτερα σημαντικός ήδη από την ένταξή της, καθώς ενίσχυσε τον ρόλο της ΕΟΚ στο διεθνές στερέωμα, ενώ φαίνεται να έδωσε έναν «περισσότερο ατλαντικό» προσανατολισμό στις σχέσεις της ΕΟΚ με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και με το ΝΑΤΟ (Ιωακειμίδης,1993).

Από τα πρώτα προβλήματα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η Μεγάλη Βρετανία εντός της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Πολιτικής ήταν η αντίληψη ότι οι Βρετανοί είναι «λιγότερο» Ευρωπαίοι σε σχέση με τους Γάλλους και τα υπόλοιπα μέλη της τότε ΕΟΚ, αλλά πέραν τούτο, υπήρξαν και σημαντικές οικονομικές διαφορές. Ειδικότερα, παρά το γεγονός ότι η Μεγάλη Βρετανία δεν διέθετε πλήρως ισχυρό πρωτογενή τομέα, έπρεπε να καταβάλλει σημαντικά μεγάλες εισφορές στα πλαίσια του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, στα πλαίσια της επίτευξης των στόχων που προσδιορίζονταν από την Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ), η οποία μετέπειτα εξελίχθηκε σε Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ). Από τις εισφορές αυτές, φαίνεται να ωφελούνταν οι Γάλλοι αγρότες, οι οποίοι αποτελούσαν σημαντικό μεγάλο αριθμό, ενώ είχαν πλήρως ανεπτυγμένη παραγωγική δραστηριότητα (Taylor,2010). Ωστόσο, από τότε που το Ηνωμένο Βασίλειο έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωση (ΕΕ), το 1973, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

της χώρας διπλασιάστηκε, ξεπερνώντας σημαντικά άλλες εύπορες χώρες (Kierzenkowski et al.,2016).

Το Ηνωμένο Βασίλειο, φαίνεται να είναι οικονομικά ισχυρότερο ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στην περαιτέρω ενίσχυση της Ε.Ε. Αξιοσημείωτο είναι δε το γεγονός ότι σειρά οικονομικών δεικτών εκφράζουν ότι η παγκόσμια επιρροή και η διαπραγματευτική ισχύς του Ηνωμένου Βασιλείου αυξάνεται όταν συνδυάζεται με την επιρροή των υπολοίπων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από την άλλη, η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει το μεγαλύτερο ποσοστό του παγκόσμιου ΑΕΠ, αλλά και του εμπορίου, ενώ ακολουθείται στενά από τις ΗΠΑ και την Κίνα. Η αναλογία του παγκόσμιου ΑΕγχΠ του Ηνωμένου Βασιλείου είναι συγκρίσιμη με εκείνη του Καναδά και της Αυστραλίας(Υπουργείο Εξωτερικών,2019).

1.3 Η απόφαση για Brexit

Διαχρονικά η Μεγάλη Βρετανία φαίνεται να είχε μια ιδιαίτερη σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση, για αυτό θεωρούνταν άλλωστε και ως ο «παράξενος» εταίρος, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι εξέφραζε για μεγάλα χρονικά διαστήματα τον σκεπτικισμό της σχετικά με την εξέλιξεις που διαμορφώνονταν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και με την πορεία που καλούνταν να λάβει η ίδια η Ένωση (Douglas-Scott,2019).

Το 2013 και συγκεκριμένα τον Ιανουάριο του έτους αυτού, ο Πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας, έπειτα από αντιδράσεις των ευρωσκεπτικιστών στο συντηρητικό κόμμα που προέδρευε, αλλά και εξαιτίας των αντιδράσεων της αντιπολίτευσης, υποσχέθηκε την διεξαγωγή δημοψηφίσματος αναφορικά με την παραμονή ή μη του Ηνωμένου Βασιλείου στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Applebaum,2017). Ωστόσο, παρά την απόφαση που ελήφθη από τον τότε Πρωθυπουργό, η έννοια του δημοψηφίσματος δεν έχει νομική υπόσταση στην Μεγάλη Βρετανία, παρά το γεγονός ότι έχει χρησιμοποιηθεί τα τελευταία χρόνια, όπως για παράδειγμα συνέβη το 1973, όπου το εκλογικό σώμα της Μεγάλης

Βρετανίας κλήθηκε να αποφασίσει αναφορικά με το αν το Ηνωμένο Βασίλειο επιθυμεί να καταστεί μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Douglas-Scott,20190).

1.4 Το δημοψήφισμα

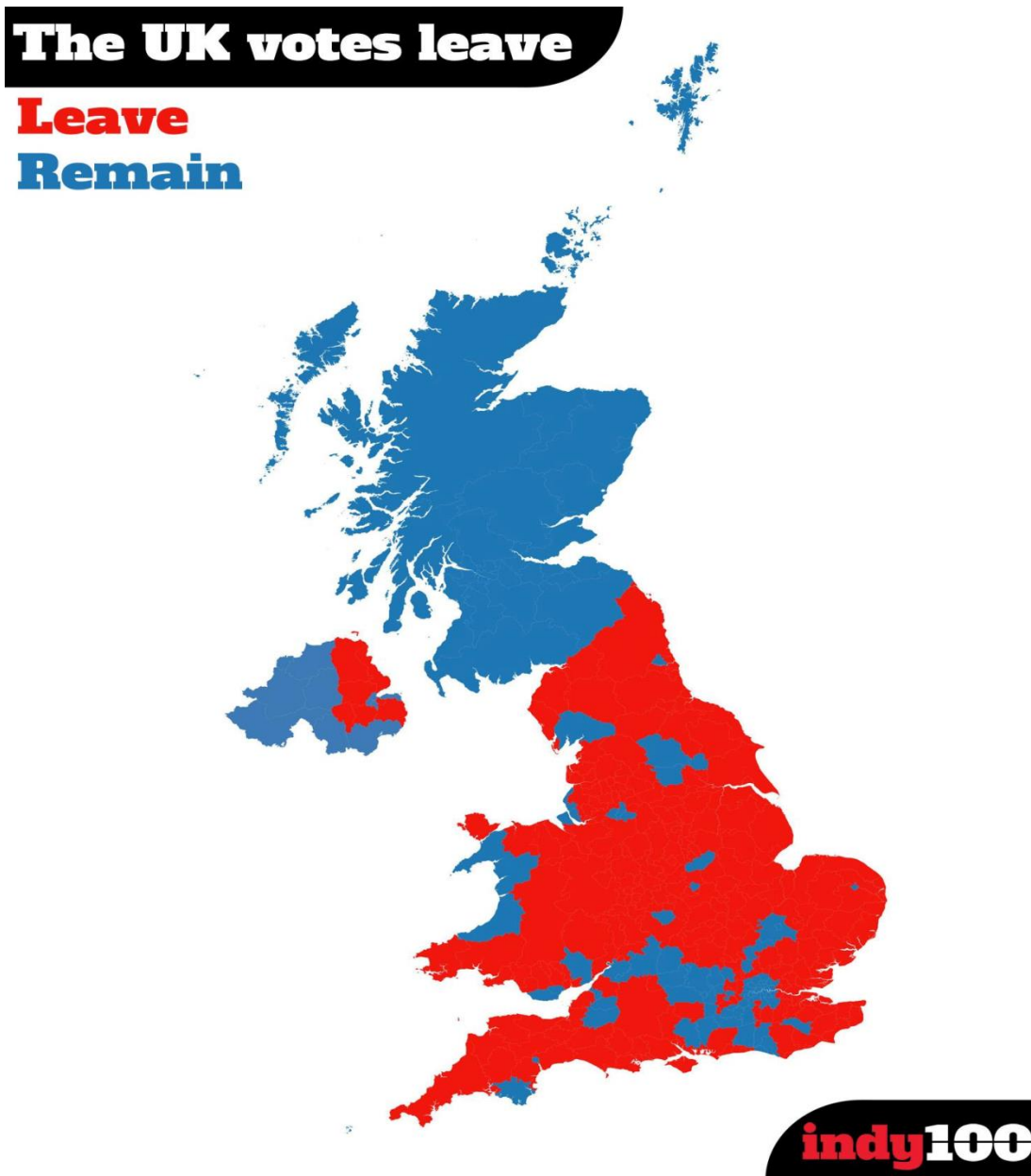
Το δημοψήφισμα σχετικά με την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση διεξήχθη στις 23 Ιουνίου 2016 και έγινε γνωστό ως το «δημοψήφισμα για το Brexit». Παρά το γεγονός ότι ο ίδιος ο Πρωθυπουργός David Cameron τάχθηκε κατά της αποχώρησης της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος ήταν διαφορετικά, με τον 52% σχεδόν, του Βρετανικού λαού να αποφασίζει την αποχώρηση της χώρας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο Πρωθυπουργός αναγνωρίζοντας την αποτυχία του δημοψηφίσματος ανακοίνωσε την ίδια μέρα την παραίτησή του, ενώ νέος Πρωθυπουργός ανέλαβε η Theresa May, η οποία είχε ταχθεί και αυτή κατά της αποχώρησης της Μεγάλης Βρετανίας, ωστόσο φαίνεται να τήρησε μια περισσότερο μετριοπαθή στάση κατά την διάρκεια της εκστρατείας.(Independent,2016)

Το δημοψήφισμα ακολούθησαν προστριβές σε ολόκληρη την χώρα, καθώς τα αποτελέσματα ήταν διαφορετικά, με τους πολίτες της Αγγλίας σε ποσοστό 53,4% να αποφασίζουν την αποχώρηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ το ποσοστό αυτό κυμαίνονταν στο 52,5% για τους πολίτες της Ουαλίας. Από την άλλη, τα αποτελέσματα ήταν διαφορετικά για την Βόρεια Ιρλανδία, όπου περίπου το 56% των πολιτών τάχθηκε υπέρ της παραμονής της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ το ποσοστό αυτό ήταν ακόμη μεγαλύτερο στη Σκωτία, ξεπερνώντας το 62%. Τα διαφορετικά αυτά αποτελέσματα είχαν ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται διαφορετικές τάσεις εντός της χώρας, γεγονός που επιδρά και στην διαμόρφωση των μελλοντικών εξελίξεων.(Independent,2016)

Στην εικόνα 1 που ακολουθεί παρουσιάζεται η κατανομή των αποτελεσμάτων για παραμονή ή αποχώρηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο σύνολο των περιοχών του Ηνωμένου Βασιλείου που ψήφισαν.

Εικόνα 1: Κατανομή αποτελεσμάτων δημοψηφίσματος στην επικράτεια¹

Περαιτέρω, στις 29 Μαρτίου 2017, η Βρετανική Κυβέρνηση προχώρησε στην εφαρμογή του Άρθρου 50 της Συνθήκης της Λισσαβόνας, έτσι ώστε να προχωρήσει η διαδικασία των διαπραγματεύσεων που είχαν διάρκεια δύο ετών, προκειμένου να προσδιοριστεί το είδος της σχέσης που θα διαμορφώνονταν μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹ Indy100 from INDEPENDENT (2018). *15 maps and charts that explain how Brexit happened*. Διαθέσιμο στο: <https://www.indy100.com/article/maps-charts-explain-brexit-european-union-referendum-8279206> [03/11/2020].

1.5 Διαπραγματεύσεις Μεγάλης Βρετανίας-Ε.Ε.

Ακολούθως, στις 22 Μαΐου 2017, το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έδωσε την έγκριση για να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Μεγάλης Βρετανίας, αναθέτοντας την διαδικασία αυτή υπό την ευθύνη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Λίγες μέρες αργότερα και συγκεκριμένα στις 19 Ιουνίου 2017, άρχισε ο πρώτος γύρος των διαπραγματεύσεων όπου τέθηκε το ζήτημα των δικαιωμάτων των πολιτών, θέματα δημοσιονομικά, καθώς επίσης και τα θέματα που σχετίζονται με την Βόρεια Ιρλανδία, αλλά και γενικά ζητήματα που αφορούν την αποχώρηση της χώρας. Επιπλέον, στις 22 του ίδιου μήνα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έδωσε έγκριση προκειμένου να γίνει μετεγκατάσταση των οργανισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έδρευαν στη Μεγάλη Βρετανία (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,2019).

Περαιτέρω, τον Σεπτέμβριο του 2017 έλαβε χώρα ο τέταρτος γύρος διαπραγματεύσεων, ενώ και τον Οκτώβριο βρέθηκε σε εξέλιξη ο έκτος γύρος διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο μερών. Τα ζητήματα που απασχόλησαν τις διαπραγματεύσεις αυτές ήταν παρεμφερή με τις προηγούμενες, λειτουργώντας πιο πολύ ως μια προσπάθεια εξέλιξης αυτών.

Στις αρχές Δεκεμβρίου 2017, έπειτα από αρκετά απαιτητικές διαπραγματεύσεις που έλαβαν χώρα, η Μεγάλη Βρετανία προχώρησε σε κοινή αναφορά με την Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με την πρόοδο της πρώτης φάσης, όπου δόθηκε έμφαση στα δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών στην Βρετανία, καθώς επίσης και στα δικαιώματα των Βρετανών πολιτών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, τέθηκε επί τάπητος το ζήτημα του οικονομικού διακανονισμού, καθώς επίσης και το κόστος της εξόδου, όπως επίσης και το θέμα των Ιρλανδικών συνόρων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή,2017). Πιο αναλυτικά, στα πλαίσια της κοινής τους αναφοράς, η Μεγάλη Βρετανία με την Ευρωπαϊκή Ένωση συμφώνησαν σε ένα σύστημα το οποίο θα υπολογίζει τον τελικό οικονομικό διακανονισμό, χωρίς ωστόσο να γίνεται σαφής αναφορά στο ακριβές ποσό. Λαμβάνοντας υπόψη τις παλαιότερες

δεσμεύσεις, το σύνολο των οικονομικών υποχρεώσεων της Μεγάλης Βρετανίας εκτιμώνται σε 40-45 δισεκατομμύρια, ωστόσο η προσέγγιση για το εν λόγω ζήτημα φαίνεται να ήταν διαφορετική μεταξύ της Κυβέρνησης της Μεγάλης Βρετανίας και των Βρυξελλών (Adler,2017).

Επιπροσθέτως, όσον αφορά τα δικαιώματα των πολιτών, ουσιαστικά έπαυε να ισχύει και η πιθανότητα μαζικής αποχώρησης ευρωπαίων πολιτών από την Μεγάλη Βρετανία, κάτι άλλωστε που από την αρχή φάνταζε ως ακραίο σενάριο. Παρ' όλα αυτά δεν έγινε καμία αναφορά στο κείμενο αυτό σχετικά με το μεταναστευτικό σύστημα το οποίο θα εφαρμοζόταν έπειτα από την λήξη της διετούς μεταβατικής περιόδου. Το πλέον σημαντικό και συνάμα πολύπλοκο ζήτημα που τέθηκε στα πλαίσια της κοινής αναφοράς ήταν τα σύνορα με την Ιρλανδία. Μέχρι πριν το δημοψήφισμα, με την συμφωνία του Μπέλφαστ προσδιορίζονταν το θεσμικό καθεστώς που ίσχυε στην Βόρεια Ιρλανδία, η οποία αποτελούσε μέρος της Μεγάλης Βρετανίας, καθώς επίσης και οι επιμέρους σχέσεις με την Δημοκρατία της Ιρλανδίας. Ωστόσο, η μέχρι πρότινος συνεργασία που υπάρχει μεταξύ Βόρειας και Νότιας Ιρλανδίας στηρίζεται κυρίως στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και επομένως η έξοδος της Βόρειας Ιρλανδίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση αναμένεται να οδηγήσει σε αναθεώρηση των διασυνοριακών μέτρων που βρίσκονται σε ισχύ (Kamal,2017).

Τον Φεβρουάριο του 2018 συνεχίστηκαν οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δίνοντας μεγαλύτερη βαρύτητα αυτή τη φορά στην μεταβατική περίοδο που διαμορφώθηκε, ενώ δόθηκε έμφαση και πάλι στα ζητήματα που αφορούν την Ιρλανδία καθώς και στην αποφυγή της δημιουργίας κλειστών συνόρων (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,2019).

1.6 Εσωτερική κατάσταση στην Μεγάλη Βρετανία ως προς το Brexit-Η άποψη της κοινής γνώμης

Ορισμένοι κύκλοι στη Μεγάλη Βρετανία πίστευαν ακόμη και μετά το δημοψήφισμα ότι εφόσον μεταστραφεί η άποψη της κοινής γνώμης μπορεί να υπάρξει επανεξέταση της απόφασης αυτής. Η απόφαση των Βρετανών ψηφοφόρων

να αποχωρήσει η χώρα τους από την Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει ασκήσει θεμελιώδη επίδραση στην εμφάνιση «ρηγμάτων» εντός της κοινής γνώμης. Μέσω της μελέτης της κοινής γνώμης περιγράφεται μια υφιστάμενη κατάσταση, ενώ επίσης διερευνώνται και οι συνθήκες που οδήγησαν σε αυτήν την κατάσταση. Το δημοψήφισμα ανέδειξε πολλές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές διαφορές που είχαν διαμορφωθεί στο Ηνωμένο Βασίλειο και είχαν περάσει κατά κάποιο τρόπο απαρατήρητες. Λαμβάνοντας υπόψη παραμέτρους όπως είναι η θρησκεία, το φύλο καθώς και η στέγαση, ένας ψηφοφόρος ήταν πιθανότερο κατά 10% να ψηφίσει υπέρ της αποχώρησης. Από την άλλη, η ηλικία φαίνεται να είχε μεγαλύτερη σημασία από την εργασία, καθώς περίπου τα τρία τέταρτα των ψηφοφόρων ηλικίας 18-24 ετών ψήφισαν να παραμείνει η χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (The UK in a Changing Europe,2018).

Επιπροσθέτως, μέσω του δημοψηφίσματος αναδείχθηκε μια μακροχρόνια ένταση μεταξύ των μεγάλων αστικών κέντρων, όπου οι πολίτες ήταν άνετοι και εξοικειωμένοι με την έννοια της μετανάστευσης και της παγκοσμιοποίησης με τις βιομηχανικές περιοχές της περιφέρειας, όπου οι κάτοικοι αυτών βρίσκονται αντιμέτωποι με τις επιπτώσεις που απορρέουν από την οικονομική παρακμή και την πολιτική αμέλεια χρόνων (The UK in a Changing Europe,2018).

Περαιτέρω, κατά τη στιγμή της διεξαγωγής του δημοψηφίσματος, μια πλειονότητα των ψηφοφόρων θεώρησε ότι η παραμονή στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα ήταν επωφελής για την διατήρηση της ειρήνης στην Ευρώπη. Ωστόσο, υπήρξε και μεγάλος αριθμός ψηφοφόρων που θεώρησαν ότι η παραμονή της χώρας στην Ε.Ε. αναμένεται να ενθαρρύνει την τρομοκρατία και να βλάψει τον πολιτισμό της Βρετανίας. Ακόμη, υπήρχε η αντίληψη σε σημαντικό αριθμό ψηφοφόρων ότι η αποχώρηση της χώρας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, θα συμβάλλει στον σημαντικό περιορισμό της μετανάστευσης προς το Ηνωμένο Βασίλειο (The UK in a Changing Europe,2018).

Για όσους υποστήριξαν την αποχώρηση της χώρας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, πριν το δημοψήφισμα υπήρχε η αντίληψη ότι η χώρα θα περιορίσει τον κίνδυνο της τρομοκρατίας, θα μπορέσει να ανακτήσει τον έλεγχο της εθνικής οικονομίας, καθώς επίσης και να μειώσει την μετανάστευση, η οποία κατά τη

διάρκεια των τελευταίων ετών είχε αυξηθεί σημαντικά. Ωστόσο, έπειτα από την διεξαγωγή του δημοψηφίσματος και κατά τη διάρκεια της περιόδου όπου οι διαπραγματεύσεις βρίσκονταν σε εξέλιξη υπήρξε περισσότερη απαισιοδοξία για τις οικονομικές επιπτώσεις του Brexit, με την άποψη αυτή να παρουσιάζει διαφορές μεταξύ αυτών που ψήφισαν υπέρ και κατά της αποχώρησης. Λίγο πριν το δημοψήφισμα ο YouGov «ρώτησε» τους ψηφοφόρους εάν ένιωθαν ότι το Brexit θα βελτιώσει ή θα χειροτερεύσει την οικονομία τους. Σε εθνικό επίπεδο, το 22% απάντησε ότι με την αποχώρηση από την Ε.Ε. η οικονομία θα βελτιωθεί, ενώ το 37% αυτών υποστήριξε ότι θα υπάρξει επιδείνωση της οικονομίας και ένας στους τέσσερις θεώρησε ότι η κατάσταση στην οικονομία θα παραμείνει ίδια και ένα ακόμη 15% υποστήριξε ότι δεν γνωρίζει. Τον Δεκέμβριο του 2017, η YouGov έκανε την ίδια ερώτηση μεταξύ των ψηφοφόρων με τα αποτελέσματα αυτή τη φορά να είναι: 25% που υποστήριξε ότι το Brexit αναμένεται να βελτιώσει την οικονομία, το 42% πίστευε ότι θα χειροτερέψει η οικονομία και ένα 18% υποστήριξε ότι δεν θα υπάρξει καμία διαφορά (The UK in a Changing Europe,2018).

Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι η YouGov έθεσε την ίδια ερώτηση στους πολίτες σχετικά με τη μετανάστευση και την επίδραση του Brexit, όπου άνω του 50% των συμμετεχόντων υποστήριξε ότι το Brexit αναμένεται να οδηγήσει σε λιγότερη μετανάστευση, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό της τάξεως του 30% ανέφερε ότι δεν θα υπάρξει καμία μεταβολή στις τάσεις του μεταναστευτικού, ενώ μόλις ένα 4% υποστήριξε ότι θα υπάρξει αύξηση της μετανάστευσης. Παρά το γεγονός ότι σε άλλους τομείς υπήρξε απαισιοδοξία, ως ένα βαθμό για τις συνέπειες του Brexit, στο ζήτημα της μετανάστευσης διαμορφώθηκε η πεποίθηση ότι με την αποχώρηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση οι μεταναστευτικές ροές θα μειωθούν. Από την προαναφερθείσα έρευνα της κοινής γνώμης μπορεί να διαπιστωθεί ότι η αντίθεση στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση συνιστά μέρος μιας ευρύτερης άποψης που περιλαμβάνει την εχθρότητα για την μετανάστευση, την δυσπιστία και την καθιερωμένη πολιτική, ενώ συνιστά και στοιχεία απαισιοδοξίας για το μέλλον (The UK in a Changing Europe,2018).

Οι πολίτες της Μεγάλης Βρετανίας, ανεξάρτητα από την επιλογή που έκαναν στο δημοψήφισμα θεωρούν ότι η εμπορική πολιτική που πρόκειται να εφαρμοστεί μετά το Brexit θα πρέπει να ελαχιστοποιεί τις βλάβες και τα προβλήματα που

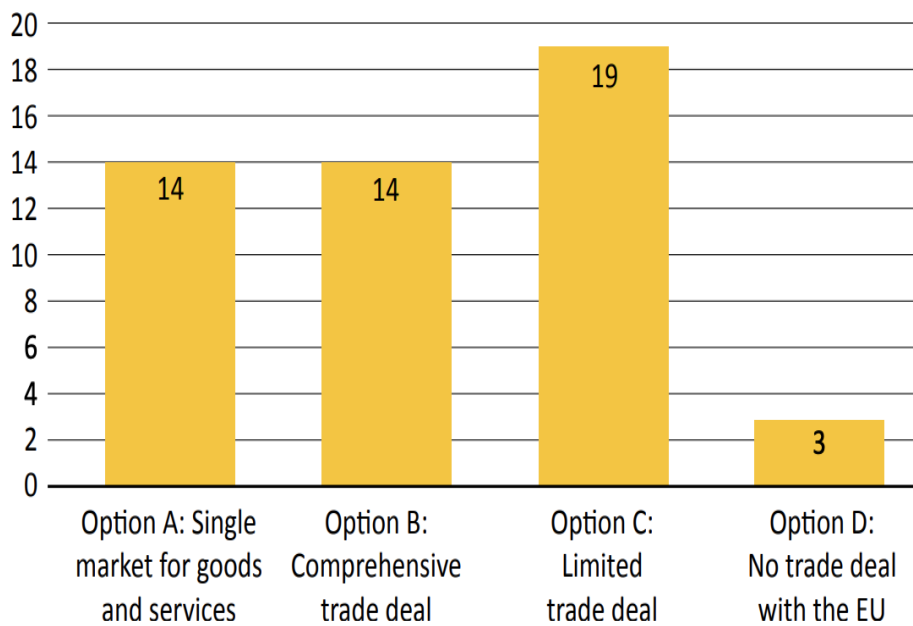
δύναται να προκύψουν στην οικονομία. Ακόμη, οι πολίτες υποστηρίζουν ότι έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην υποστήριξη του Εθνικού Συστήματος Υγείας, καθώς και γενικότερα στις δημόσιες υπηρεσίες, αλλά και στην διατήρηση του βιοτικού επιπέδου, προστατεύοντας τα εργασιακά δικαιώματα στο σύνολο της χώρας. Ακόμη, οι πολίτες υποστήριξαν ότι θα πρέπει να διαμορφωθεί η πλέον αποτελεσματική πολιτική μετανάστευσης, να υπάρξει καλύτερη ανταπόκριση στις περιφερειακές ανάγκες, καθώς και καλύτερος προγραμματισμός των δημοσίων υπηρεσιών (The UK in a Changing Europe,2018).

Επιπροσθέτως, ενδιαφέρον παρουσιάζει στην ίδια έρευνα η άποψη των πολιτών αναφορικά με το πως το Ηνωμένο Βασίλειο θα διαμορφώσει τις σχέσεις του σε οικονομικό επίπεδο με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το πως θα μπορέσει εντός της ενιαίας αγοράς να πετύχει μια ολοκληρωμένη εμπορική συμφωνία, όπου θα ελαχιστοποιεί τους δασμούς, καθώς και τα λεγόμενα μη δασμολογικά εμπόδια. Στο διάγραμμα 1 που ακολουθεί αποτυπώνονται οι πρώτες προτιμήσεις αναφορικά με την εμπορική συμφωνία μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Διάγραμμα 1: Πρώτες προτιμήσεις αναφορικά με την εμπορική συμφωνία μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης²

---

² The UK in a Changing Europe (2018). *Brexit and Public Opinion*. Διαθέσιμο στο: <https://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2018/01/Public-Opinion.pdf> [Πρόσβαση 01/04/2019].

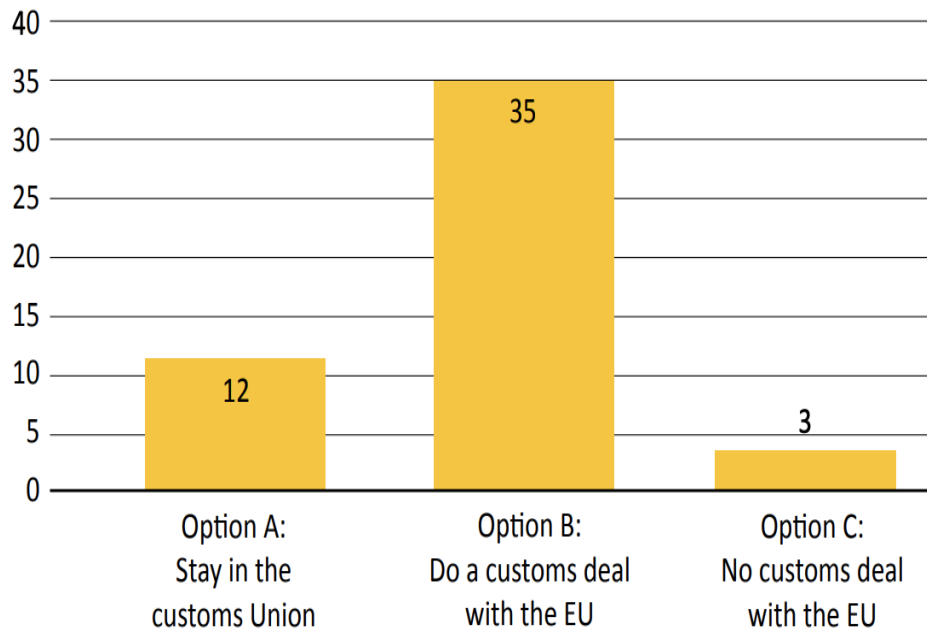

Από το παραπάνω διάγραμμα διαπιστώνεται ότι πολύ μικρό είναι το ποσοστό επί του συνόλου της κοινής γνώμης, το οποίο δεν επιθυμούσε κάποιου είδους εμπορική συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ αντίστοιχα ένας στους πέντε υποστήριζε ότι επιθυμούσε μια περιορισμένη εμπορική συμφωνία. Ίσα ποσοστά συγκεντρώνουν οι απαντήσεις για συμφωνία που να αφορά μόνο τα αγαθά και τις υπηρεσίες και για μια ευρύτερη εμπορική συμφωνία, με το ποσοστό αυτό να προσεγγίζει το 14%.

Περαιτέρω, στο διάγραμμα 2 που ακολουθεί αποτυπώνονται οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα κοινής γνώμης σχετικά με την πολιτική που αφορά το εμπόριο και θα πρέπει να ακολουθήσει το Ηνωμένο Βασίλειο.

Διάγραμμα 2: Κύριες απόψεις για την εμπορική πολιτική που θα πρέπει να ακολουθήσει το Ηνωμένο Βασίλειο³

³ The UK in a Changing Europe (2018). *Brexit and Public Opinion*. Διαθέσιμο στο: <https://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2018/01/Public-Opinion.pdf> [Πρόσβαση 01/04/2019].

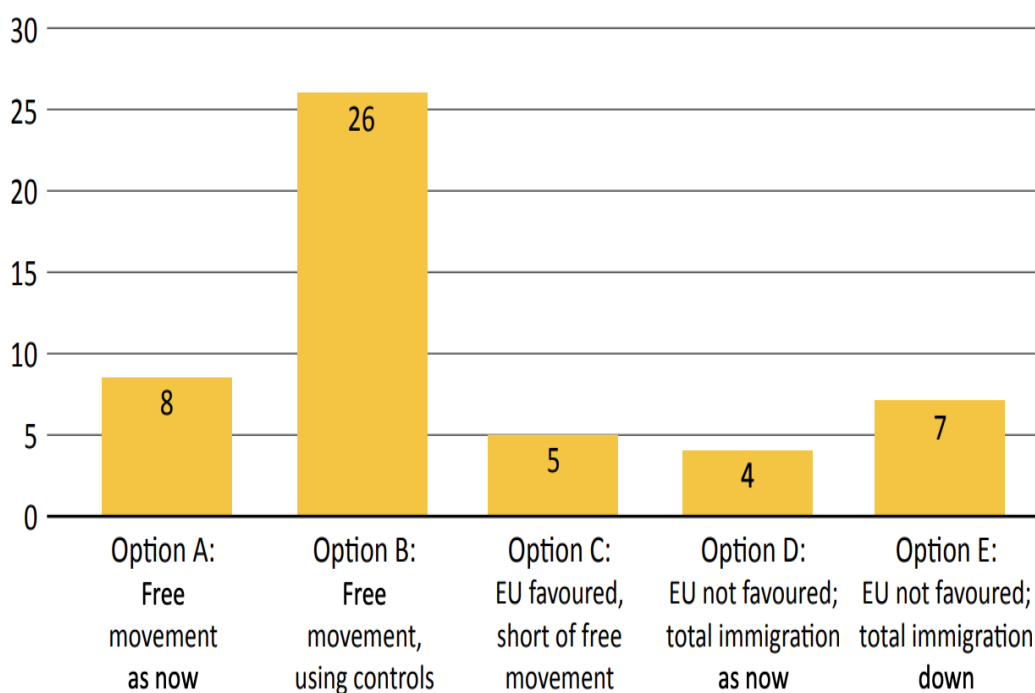
Από το ανωτέρω διάγραμμα προκύπτει ότι το 35% των συμμετεχόντων στην έρευνα επιθυμεί να υπάρξει μια εμπορική συμφωνία μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Από την άλλη, μόνο το 3% δεν επιθυμεί καμία είδους συμφωνία με την Ε.Ε., ενώ το 12% αυτών υποστηρίζει ότι επιθυμεί να παραμείνει το εμπορικό καθεστώς που ίσχυε πριν την αποχώρηση της χώρας από την Ε.Ε.

Ακόμη, στο διάγραμμα 3 που ακολουθεί παρουσιάζονται οι πρώτες προτιμήσεις σχετικά με το μεταναστευτικό στην Μεγάλη Βρετανία και την επίδραση αυτού από το Brexit.

Διάγραμμα 3: Πρώτες προτιμήσεις μεταξύ των ερωτηθέντων για το μεταναστευτικό και την σχέση του με το Brexit⁴

⁴ The UK in a Changing Europe (2018). *Brexit and Public Opinion*. Διαθέσιμο στο: <https://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2018/01/Public-Opinion.pdf> [Πρόσβαση 01/04/2019].

Από το διάγραμμα 3 προκύπτει ότι ένας στους τέσσερις, με μεγάλη διαφορά υποστηρίζει την ελεύθερη μετακίνηση ανθρώπων χωρίς ελέγχους. Από την άλλη, το 8% επιθυμεί να παραμείνει η κατάσταση με το μεταναστευτικό ως έχει, δηλαδή να ισχύουν οι ίδιες διατάξεις για την μετακίνηση ανθρώπων προς το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ το 7% θεωρεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα πρέπει να ευνοεί την μεταναστευτική ροή και ένα 5% εκφράζει την άποψη ότι θα πρέπει η Ευρωπαϊκή Ένωση να επιτρέπει την μετακίνηση για σύντομο χρονικό διάστημα.

1.7 Η απόφαση αποχώρησης

Στις 29 Ιανουαρίου 2020, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προέβη στην έκδοση απόφασης για τη συμφωνία αποχώρησης εξ' ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με γραπτή διαδικασία, έπειτα από ψηφοφορία έγκρισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η συμφωνία αυτή τέθηκε σε ισχύ μετά την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, στις 31 Ιανουαρίου και ουσιαστικά από εκείνη τη στιγμή το Ηνωμένο Βασίλειο θεωρείτο τρίτη χώρα και μη μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσω της συμφωνίας αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, επιτυγχάνεται

μια εύτακτη αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε., δίνοντας έμφαση στα δικαιώματα των πολιτών, στον δημοσιονομικό διακανονισμό, όπως επίσης και σε σχετικές ρυθμίσεις που αφορούν τη μεταβατική περίοδο, ρυθμίζοντας τις σχέσεις με τις Ιρλανδία/Βόρεια Ιρλανδία, με την Κύπρο, το Γιβραλτάρ αλλά και άλλα ζητήματα τα οποία σχετίζονται με την διαδικασία αποχώρησης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,2020).

Στις 25 Φεβρουαρίου 2020, εκδόθηκε απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία ενέκρινε την έναρξη διαπραγματεύσεων για τη διαμόρφωση της μελλοντικής σχέσης με το Ηνωμένο Βασίλειο, ορίζοντας επίσημα την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως διαπραγματευτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί η σύναψη μιας φιλόδοξης, ευρείας και ισορροπημένες οικονομικής σχέσης με το Ηνωμένο Βασίλειο.. Η περίοδος που ακολούθησε ονομάστηκε ως μεταβατική περίοδο κατά την οποία η ΕΕ ασκούσε πιέσεις στο Η.Β προκειμένου να επεξεργαστεί τα θέματα προς συζήτηση και να επιτευχθεί η συμφωνία πριν τη λήξη της συγκεκριμένης περιόδου (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,2020).

1.8 Υφιστάμενη κατάσταση

Είναι γεγονός ότι και σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Μεγάλη Βρετανία αντιμετωπίζουν κοινές προκλήσεις, όπως είναι η κλιματική αλλαγή, καθώς επίσης και η συνεργασία σε επίπεδο αστυνομίας. Μέσω της συμφωνίας αποχώρησης που έχει υπογραφεί από τις δύο πλευρές, καλύπτεται η προστασία των δικαιωμάτων των Ευρωπαίων που ζούνε στη Μεγάλη Βρετανία, καθώς επίσης και των Βρετανών πολιτών, οι οποίοι διαμένουν στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμη, με την συμφωνία έχουν επικυρωθεί οι οικονομικές δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η Μεγάλη Βρετανία ως κράτος-μέλος, καθώς επίσης και άλλα διασυνοριακά ζητήματα, τα οποία αφορούν κυρίως την σχέση της Μεγάλης Βρετανίας με την Δημοκρατία της Ιρλανδίας. Οι σχέσεις που θα προέκυπταν σε μελλοντικό χρόνο, δύναται να αποτελέσουν αντικείμενο ξεχωριστής συμφωνίας, κάτι το οποίο στην παρούσα χρονική στιγμή, συνιστά αντικείμενο διαπραγμάτευσης, λαμβάνοντας υπόψη την

πολιτική δήλωση που εγκρίθηκε και επικυρώθηκε από τα δύο μέρη (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,2020).

Στις 12 Φεβρουαρίου 2020, με σχετικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου , λίγες μέρες πριν την έναρξη των διαπραγματεύσεων , ζητήθηκε η σύναψη μιας συνολικής συμφωνίας, η οποία και θα περιλάμβανε εγγυήσεις για ισότιμους όρους ανταγωνισμού, καθώς επίσης και σύναψη συμφωνίας για το ζήτημα της αλιείας. Εν συνεχεία, στις 29 Μαΐου 2020, ο πρόεδρος της Συντονιστικής Ομάδας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το Ηνωμένο Βασίλειο, ξεκαθάρισε ότι το Κοινοβούλιο δεν θα προβεί σε έγκριση της συμφωνίας στην οποία δεν θα συμπεριλαμβάνονται σχετικές διατάξεις για όρους ισότιμου ανταγωνισμού, θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, πλήρες διακυβερνητικό πλαίσιο, καθώς επίσης και ένα σταθερό πλαίσιο που αφορά την αλιεία.. Εν συνεχεία, στις 12 Ιουνίου 2020, τα μέλη των επιτροπών εξωτερικών υποθέσεων και εμπορίου, εξέφρασαν εκ νέου την στήριξή τους για τις θέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις συνομιλίες μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ηνωμένου Βασιλείου, αναφορικά με την σχέση τους σε χρόνο μελλοντικό(Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,2020).

Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής οι ηγέτες στις 15 Οκτωβρίου υπενθύμισαν πως η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν διατεθειμένη να διατηρήσει όσο το δυνατό πιο στενή εταιρική σχέση με το Ηνωμένο Βασίλειο και την Βόρεια Ιρλανδία και τόνισαν την εμπιστοσύνη τους προς το πρόσωπο του Michael Barnier, επικεφαλής των διαπραγματεύσεων από τη πλευρά του Ηνωμένου Βασιλείου.

Στις 19 Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε η τέταρτη συνάντηση της Μικτής Επιτροπής, προκειμένου να καταρτιστεί ένα χρονοδιάγραμμα και να επέλθει η απόσυρση από την Ευρωπαϊκή Ένωση εντός της μεταβατικής περιόδου. Υπήρξε επίσης υπενθύμιση πως οι πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου, που βρίσκονταν στην ΕΕ θα διατηρούσαν τα δικαιώματά τους ως περίοδος χάριτος μέχρι το τέλος του έτος. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,2020).

Η παραπάνω συνάντηση απέδειξε την πολιτική βούληση να κινηθεί η διαδικασία με γοργούς ρυθμούς και από τις δύο πλευρές. Αυτό είναι απαραίτητο διότι, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί, πρέπει να γίνουν ακόμη πολλά από το Ηνωμένο Βασίλειο, ιδίως όσον αφορά την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου για την Ιρλανδία και

τη Βόρεια Ιρλανδία στο σύνολό του από την 1η Ιανουαρίου 2021 και μετά. Η Ε.Ε επανέλαβε ότι είναι έτοιμη να συνεργαστεί με το Ηνωμένο Βασίλειο για την εξεύρεση λύσεων με πλήρη ταχύτητα και στο πλαίσιο της συμφωνίας αποχώρησης και του δικαίου της Ε.Ε(Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,2020).

Το βασικό αντικείμενο της συμφωνίας για τις μελλοντικές σχέσεις αποτελεί η ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών, η κλιματική αλλαγή, η εκπαίδευση και η έρευνα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα ζητήματα που αφορούν το εμπόριο, εξετάζοντας ζητήματα όπως είναι οι δασμοί, οι προδιαγραφές των προϊόντων, οι ισότιμοι όροι ανταγωνισμού, ο τομέας της αλιείας, καθώς επίσης και ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του τρόπου με τον οποίο επιλύονται οι διαφορές. Σχετικά με τα δικαιώματα των πολιτών, η συμφωνία ουσιαστικά «προστατεύει» τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διαβιούν στη Μεγάλη Βρετανία, αλλά και τους Βρετανούς πολίτες που κατοικούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση να έχουν το δικαίωμα να συνεχίζουν να ζουν και να εργάζονται στον τόπο διαμονής τους. Ακόμη, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι ελευθερίες και τα δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών που ζουν στην Μεγάλη Βρετανία, αναφορικά με την ελεύθερη μετακίνηση και την υγειονομική περίθαλψη, υπήρξαν ως βασική προτεραιότητα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,2020).

Λαμβάνοντας υπόψη τα όσα απορρέουν από την συμφωνία αποχώρησης, η μεταβατική περίοδος διήρκησε έως και τις 24 Δεκεμβρίου 2020. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, το Ηνωμένο Βασίλειο είχε τη δυνατότητα πρόσβασης στην ενιαία αγορά, ενώ υπόκειται στη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρά το γεγονός ότι δεν μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση νέων νόμων. Κοινή επιδίωξη των δύο μερών ήταν να έχουν ολοκληρωθεί οι συνομιλίες πριν παρέλθει η μεταβατική περίοδος, ενώ υπήρχε σχετική πρόνοια για παράταση, η οποία μπορεί να κυμανθεί από ένα έως δύο έτη, εφόσον υπήρχε συμφωνία από τις δύο πλευρές, πριν την 1^η Ιουλίου 2020. Ωστόσο, εφόσον δεν υπήρχε συμφωνία μέχρι το πέρας της μεταβατικής περιόδου, τότε οι συναλλαγές μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πραγματοποιούνταν με βάσει τους κανόνες που τίθενται

από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Ωστόσο, η εφαρμογή όλων το παραπάνω δεν χρειάστηκε καθώς στις 24 Δεκεμβρίου τα δυο αντισυμβαλλόμενα μέρη ήρθαν σε συμφωνία και υπέγραψαν στις 30 Δεκεμβρίου 2020 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,2020).

Η μεταβατική περίοδος που είχε οριστεί έληξε την 1^η Ιανουαρίου 2021. Η Ε.Ε έχει δεσμευτεί πλήρως να επιτύχει την πλήρη, έγκαιρη και αποτελεσματική εφαρμογή της Συμφωνίας Απόσυρσης εντός της συγκεκριμένης περιόδου, με πλήρη ταχύτητα και καλή πίστη.

1.9 Μελλοντική συνεργασία Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ηνωμένου Βασιλείου

Το Ηνωμένο Βασίλειο, ακόμα και μετά την αποχώρηση του από την ευρωπαϊκή οικογένεια θα συνεχίσει να διατηρεί στενούς δεσμούς με την Ένωση σε ένα πολύπλευρο πλαίσιο συνεργασίας πολλών τομέων . Το ισχύον πλαίσιο βάσει της συμφωνίας που επετεύχθη ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ της Ένωσης και του Ηνωμένου Βασιλείου μετά τις 31 Δεκεμβρίου 2020, που αναμένεται να επηρεάσουν

σε σημαντικό βαθμό τις σχέσεις των δύο μερών σε εμπορικό και οικονομικό επίπεδο.

Λαμβάνοντας υπόψιν αυτά τα δεδομένα, η Επιτροπή εισηγήθηκε την προσωρινή εφαρμογή της συμφωνίας έως τις 28 Φεβρουαρίου 2021 και θα προτείνει γρήγορα τις αποφάσεις του Συμβουλίου σχετικά με την υπογραφή και την προσωρινή εφαρμογή και την σύναψη της συμφωνίας. Το Συμβούλιο, αποφασίζοντας ομόφωνα προχώρησε στην έκδοση απόφασης που εγκρίνει την υπογραφή της συμφωνίας και την προσωρινή εφαρμογή της από την 1η Ιανουαρίου 2021.. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η επίδραση του Brexit στην οικονομία της Μεγάλης Βρετανίας

2.1 Γενικά στοιχεία για την Βρετανική Οικονομία

Όπως έχει ήδη αναφερθεί μέσω της συμμετοχής της Μεγάλης Βρετανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η χώρα κατάφερε και υπερέβη τον περιορισμένο ρόλο που θα είχε στο διεθνές γίγνεσθαι, αποκομίζοντας σημαντικά οικονομικά οφέλη στο πέρασμα του χρόνου. Ωστόσο, η απόφαση για την αποχώρηση της χώρας από την Ε.Ε, δεν είχε ως απόρροια μια άμεση οικονομική κρίση, όπως διεμήνυε ο David Cameron, αλλά και πολλοί από τους υποστηρικτές της παραμονής της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (BBC News,2016).

Αναφορικά με την οικονομία της Μεγάλης Βρετανίας, αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες οικονομίες σε παγκόσμιο επίπεδο δίνοντας μεγάλη έμφαση στον τομέα των υπηρεσιών με το Λονδίνο να χαρακτηρίζεται ως παγκόσμιο οικονομικό κέντρο. Ειδικότερα ο τομέας των χρηματοοικονομικών, ασφαλιστικών, επιχειρηματικών και κτηματομεσιτικών υπηρεσιών είναι καθοριστικός στην οικονομική δραστηριότητα της Μεγάλης Βρετανίας καθώς συμμετέχει στο 76% της σύνθεσης του ΑΕΠ και απασχολεί το 80% του εργατικού δυναμικού. Όσον αφορά τον κλάδο της βιομηχανίας έχει υποστεί μεγάλο πλήγμα τις τελευταίες δύο δεκαετίες και δεν είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικός λόγω χαμηλής παραγωγικότητας με εξαίρεση τους τομείς της αυτοκινητοβιομηχανίας και της αεροδιαστημικής.(Υπουργείο Εξωτερικών: Ελληνική Δημοκρατία,2020)

Στον πίνακα 1 που ακολουθεί παρουσιάζεται η μεταβολή του ΑΕΠ κατά την διάρκεια 2013-2017, όπου περιλαμβάνεται και η περίοδος διεξαγωγής του δημοψηφίσματος, αλλά και η περίοδος όπου ελήφθη η απόφαση.

Πίνακας 1: Μεταβολή ΑΕΠ 2013-2017 (Ποσά σε εκατομμύρια €)

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017
ΑΕΠ	1.739.563	1.822.480	1.872.714	1.939.637	2.037.638
Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε τρέχουσες τιμές	1.551.553	1.624.276	1.669.192	1.725.960	1.816.733
Γεωργία, Δασοπονία, Αλιεία	11.093	10.998	10.874	10.547	10.528
Μεταποίηση (συμπεριλαμβανόμενης της ενέργειας)	227.293	230.521	221.227	225.012	262.556
Βιομηχανία	159.198	165.056	162.926	167.530	187.533
Υπηρεσίες	1.313.167	1.382.757	1.437.091	1.490.401	1.543.649
Κατασκευές	90.810	96.756	102.720	106.833	115.913
Χονδρικό, Λιανικό Εμπόριο, Ξενοδοχεία, Μεταφορές κτλ.	278.688	298.481	308.821	321.885	335.053
Πληροφορίες και Επικοινωνία	97.002	101.429	108.320	115.848	115.070
Ασφαλιστικές, Χρηματοοικονομικές Υπηρεσίες	118.047	121.904	120.996	124.156	118.674
Δραστηριότητες Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας	189.401	205.249	216.265	222.452	248.338
Επαγγελματικές,	184.652	196.212	205.365	213.757	226.647

Επιστημονικές, Τεχνικές Υπηρεσίες					
Εκπαίδευση, Δημόσιες Υπηρεσίες, Υγείας	292.774	298.448	308.720	314.591	314.330
Άλλες Υπηρεσίες	61.793	63.878	65.884	70.879	69.624
Φόροι μείον Επιδοτήσεις	188.010	198.204	203.522	213.677	220.905

Πηγή: OECD. Stat (2019)

2.2 Άμεσες Ξένες Επενδύσεις

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) περιλαμβάνουν επενδύσεις που γίνονται από χώρες εκτός της χώρας προέλευσης, είτε μέσω νέων επενδύσεων, είτε επεκτείνοντας θυγατρικές ή αναπτύσσοντας τοπικές εταιρείες. Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί κύριο αποδέκτη Άμεσων Ξένων Επενδύσεων με εκτιμώμενη αξία αποθεμάτων που ξεπερνά το 1 τρισεκατομμύριο λίρες, που είναι περίπου το μισό των συνολικών αποθεμάτων Άμεσων Ξένων Επενδύσεων των υπολοίπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αξιοσημείωτο δε, είναι το γεγονός ότι μόνο οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και η Κίνα λαμβάνουν Άμεσες Ξένες Επενδύσεις που ξεπερνούν αυτές της Μεγάλης Βρετανίας. Μέσω των ΑΞΕ, υπάρχει αύξηση των επιπέδων παραγωγικότητας, καθώς οι επιχειρήσεις που προβαίνουν στην πραγματοποίηση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων είναι τις περισσότερες φορές πιο παραγωγικές και πληρώνουν με υψηλότερες αμοιβές σε σχέση με τις εγχώριες επιχειρήσεις. Περαιτέρω, μέσω των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων, παρέχεται η δυνατότητα μεταφοράς τεχνολογίας και τεχνογνωσίας (Harrison & Rodriguez-Clare, 2009).

Έπειτα από την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας, υπάρχει μια σειρά από λόγους για τους οποίους ενδέχεται με αυξημένη πιθανότητα να μειωθούν οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις. Ειδικότερα, η πλήρης ένταξη της Μεγάλης Βρετανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την πλήρη αγορά, είχε μετατρέψει την Μεγάλη Βρετανία σε ιδιαίτερα ελκυστικό προορισμό εγκατάστασης πολυεθνικών επιχειρήσεων, καθώς

αυτές δεν επιβαρύνονταν με δυνητικά μεγάλες δαπάνες από δασμολογικά και μη δασμολογικά εμπόδια, κατά την εξαγωγή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιπροσθέτως, είναι γεγονός ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν περισσότερο σύνθετες αλυσίδες εφοδιασμού σε σχέση με τις μικρότερες, με αποτέλεσμα οι δαπάνες μεταξύ της έδρας και των τοπικών υποκαταστημάτων να είναι αυξημένες. Όσον αφορά την Μεγάλη Βρετανία μετά και την έξοδο της από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η διαχείριση των δαπανών αυτών, αναμένεται να καταστεί μία περισσότερο σύνθετη διαδικασία. Για παράδειγμα, ένα εξάρτημα το οποίο απαιτείται από μια επιχείρηση, υπόκεινται σε διαφορετικούς κανονισμούς και κόστος, ενώ αναμένεται να υπάρξουν και δυσκολίες στην ενδοεπιχειρησιακή μεταφορά ανθρώπινου δυναμικού. (Dhingra et al., 2016).

Όσον αφορά τους παράγοντες που επιδρούν στον τόπο εγκατάστασης και επένδυσης των επιχειρήσεων, οι μεγαλύτερες και πιο πλούσιες αγορές, επιδιώκουν να προσελκύουν μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων, έτσι ώστε οι επιχειρήσεις αυτές να βρίσκονται κοντά στους πελάτες τους. Η Μεγάλη Βρετανία διαθέτει ισχυρό κράτος δικαίου, ευέλικτες αγορές εργασίας, καθώς επίσης και μορφωμένο ανθρώπινο δυναμικό, με αποτέλεσμα να αποτελεί έναν ελκυστικό προορισμό για την πραγματοποίηση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρουν οι Bloom et al. (2012), οι πολυεθνικές επιχειρήσεις φαίνεται να είναι περισσότερο παραγωγικές στην Μεγάλη Βρετανία, καθώς χρησιμοποιούν νέες τεχνολογίες, αλλά και σύγχρονες πρακτικές διαχείρισης. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι αυξήσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων έχουν ιδιαίτερα θετικό αντίκτυπο στην αύξηση του ΑΕΠ, ιδίως για χώρες όπως είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο έχει ιδιαίτερα ανεπτυγμένο χρηματοπιστωτικό τομέα.

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στο σενάριο όπου υπάρχει πτώση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων για χρονικό διάστημα 10 ετών και στη συνέχεια υπάρχει επαναφορά στο σημερινό επίπεδο. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, λαμβάνοντας υπόψη την προσέγγιση των Alfaro et al. (2004), αναμένεται να υπάρξει μείωση του πραγματικού εισοδήματος, σε ποσοστό που θα προσεγγίσει το 3,4%, με το μέγεθος της επίδρασης αυτής να κυμαίνεται σε υψηλότερα επίπεδα, σε σχέση με την επίδραση που έχει πιθανώς το εμπόριο. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τους Pain & Young (2004), η απώλεια των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων αυτών ισοδυναμεί με

απώλεια που φθάνει τις 2.200 λίρες ανά νοικοκυριό, ενώ με βάση παλαιότερες εκτιμήσεις, η συμμετοχή του Ηνωμένου Βασιλείου στην Ευρωπαϊκή Ένωση προσθέτει στο ΑΕΠ 2,25%.

Πέρα από τον χρηματοπιστωτικό τομέα, ο κλάδος του αυτοκινήτου φαίνεται να κατέχει περίοπτη θέση στο Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς για το έτος 2014 βρέθηκε στην τέταρτη θέση της παραγωγή σε παγκόσμιο επίπεδο, με το μεγαλύτερο μέρος των νέων επενδύσεων να πραγματοποιούνται για την κάλυψη των αναγκών των καταναλωτών που βρίσκονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Για το 2014, η συνεισφορά του κλάδου του αυτοκινήτου ανήλθε σε 5,1% στις εξαγωγές και περίπου στο 40% των εξαγωγών αυτοκινήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αναμένεται να παρουσιαστούν ορισμένα μειονεκτήματα για την λειτουργία της αυτοκινητοβιομηχανίας της Μεγάλης Βρετανίας. Ειδικότερα, τα μειονεκτήματα αυτά αφορούν το αυξανόμενο εμπορικό κόστος, με αποτέλεσμα η μεταφορά των οχημάτων στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να είναι μια περισσότερο κοστοβόρα διαδικασία. Από την άλλη, με την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, φαίνεται να υπάρχει αύξηση του κόστους συντονισμού μεταξύ των κεντρικών γραφείων και των τοπικών μονάδων παραγωγής, ενώ παράλληλα οι μετακινήσεις προσωπικού θα είναι δυσκολότερες εξαιτίας των ελέγχων που πρόκειται να επιβληθούν. Ταυτόχρονα, εξαιτίας των διαφορετικών ρυθμιστικών προτύπων, ο τομέας της Έρευνας & Ανάπτυξης, καθώς και οι συμβουλευτικές υπηρεσίες γίνονται περισσότερο δύσκολες, ενώ γενικότερα το εμπόριο γίνεται περισσότερο δαπανηρό μεταξύ των επιχειρήσεων στις διάφορες χώρες, όπως και μεταξύ των πολυεθνικών επιχειρήσεων (Dhingra et al., 2016).

2.3 Επίδραση στους διάφορους τομείς της οικονομίας

Αναμφίβολα, η αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, εγείρει σημαντικά ερωτήματα σχετικά με την μελλοντική οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Όπως υποστηρίζουν οι Dhingra et al. (2016), το ετήσιο κόστος των νοικοκυριών αναμένεται να κυμανθεί σε επίπεδο 850-1700 £ σε ετήσια βάση. Περαιτέρω, οι πιθανές περιφερειακές επιπτώσεις θεωρείται περισσότερο δύσκολο να

προσδιοριστούν, με τις περιοχές που φαίνεται να πλήττονται περισσότερο να είναι το Λονδίνο και περιοχές της Νοτιοανατολικής Αγγλίας, λαμβάνοντας υπόψη ότι στις περιοχές αυτές υπάρχει μεγαλύτερη εξειδίκευση στους χρηματοπιστωτικούς τομείς (Dhingra et al.,2017).

Από την άλλη, όπως υποστηρίζουν οι Los et al. (2017), οποιαδήποτε διαταραχή στο εμπόριο μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναμένεται να επηρεάσει περισσότερο τις αδύναμες οικονομικά περιφέρειες, ενώ το Λονδίνο, λαμβάνοντας υπόψη τον διεθνή ρόλο που διαδραματίζει στην παγκόσμια οικονομία, αναμένεται να επηρεαστεί λιγότερο. Ακόμη, οι περιοχές της περιφέρειας του Ηνωμένου Βασιλείου αναμένεται να επηρεαστούν περισσότερο εξαιτίας και των περιορισμένων πόρων που διοχετεύονται προς αυτές, καθώς οι πόροι της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε. διοχετεύονται στις πιο αδύναμες οικονομικά περιοχές (Mason,2017). Περαιτέρω, η οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου είναι ασθενέστερη, σε σχέση με το παρελθόν, όπως ήταν για παράδειγμα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 και του 2000 (McCann,2016). Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να τονιστεί ότι ένα χαρακτηριστικό της βρετανικής οικονομίας είναι η βαθιά γεωγραφική της ανισότητα, αναφορικά με τα επίπεδα ευημερίας και ανάπτυξης, σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε. και του ΟΟΣΑ, η οποία και εντείνεται ήδη από την δεκαετία του 1980 (Pike et al.2010).

Είναι γεγονός ότι η επικείμενη έξοδος του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχει σημαντικές επιπτώσεις σε μια σειρά τομέων της οικονομίας. Ένας τομέας που φαίνεται να επηρεάζεται σημαντικά είναι ο τομέας των τροφίμων, λαμβάνοντας υπόψη την μεγάλη εξάρτηση της χώρας από εισαγωγές, προκειμένου να καλυφθούν οι διατροφικές ανάγκες της χώρας (Seferidi et al.,2019). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 84% των φρούτων και το 43% των λαχανικών στο Ηνωμένο Βασίλειο για το έτος 2017 ήταν εισαγόμενα. Έτσι, οι αλλαγές στο υφιστάμενο εμπορικό καθεστώς αναμένεται να επηρεάσουν τις τιμές των φρούτων και λαχανικών, αυξάνοντας το κόστος του εμπορίου (Farrow & Georgieva,2016).

Είναι γεγονός ότι η ισχυρή αύξηση της παραγωγικότητας αποτελεί εξέχοντα στόχο για την κάθε οικονομία. Ουσιαστικά, η παραγωγικότητα σχετίζεται με το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι μπορούν να παράγουν όλο και μεγαλύτερες ποσότητες,

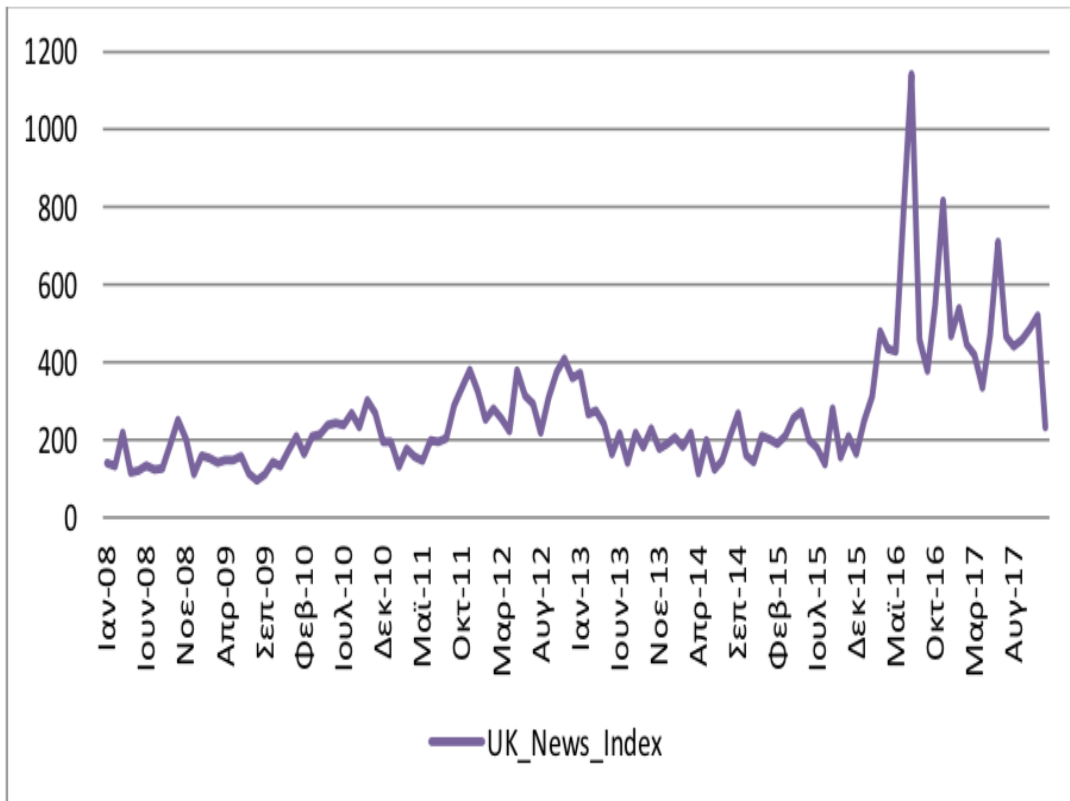
υψηλότερης ποιότητας, χωρίς να απαιτούνται επιπλέον κεφάλαια για αυτό. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η αύξηση της παραγωγικότητας συνδέεται άμεσα και με την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου ενός πληθυσμού (Breinlich et al.,2017). Η παραγωγικότητα της οικονομίας του Ηνωμένου Βασιλείου αυξήθηκε σταθερά κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών με ένα βαθμό της τάξεως του 2%, ωστόσο από το 2007, με τις απαρχές της διεθνούς οικονομικής κρίσης, η αύξηση αυτή φαίνεται να σταμάτησε. Στα πλαίσια του Brexit, η άρση των εμπορικών φραγμών δύναται να οδηγήσει στα λεγόμενα «στατικά» κέρδη από το εμπόριο, καθώς το ελεύθερο εμπόριο δίνει τη δυνατότητα στις χώρες να εξειδικεύονται σε αγαθά και υπηρεσίες που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή, ενώ μέσω της παραγωγής μεγάλης κλίμακας μπορεί να υπάρξει μείωση του μέσου κόστους ανά μονάδα παραγωγής (Eaton & Kortum,2018). Επιπρόσθετα, μπορούν να προκύψουν δυναμικά κέρδη από το εμπόριο, τα οποία σχετίζονται με την αύξηση των επιπέδων καινοτομίας, με την έρευνα και ανάπτυξη, τα οποία συμβάλλουν μόνιμα στην αύξηση της παραγωγικότητας. Ακόμη, οι συναλλαγές που πραγματοποιούνται με άλλες χώρες, καθώς και η μετακίνηση των ανθρώπων που γίνεται σε διαφορετικές χώρες, δύναται να αυξήσει την πιθανότητα οι εγχώριες εταιρείες να έρθουν σε επαφή με νέες τεχνολογίες και να μάθουν το πως οι επιχειρήσεις σε άλλες χώρες κάνουν πράγματα (Ebell,2016).

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στην αβεβαιότητα, η οποία προήλθε κατά κάποιο τρόπο ως αποτέλεσμα των διαρκών διαπραγματεύσεων που αφορούσαν τη σχέση μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εξαιτίας αυτής υπήρξε επιβράδυνση των βραχυπρόθεσμων επενδύσεων (Jackson,2016). Ακόμη, τα υψηλά επίπεδα αβεβαιότητας, επηρεάζουν και την εμπιστοσύνη των επενδυτών και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτρέποντας τους ουσιαστικά να προβούν σε νέες επενδύσεις (Applebaum,2017).

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται ο δείκτης αβεβαιότητας της οικονομικής πολιτικής κατά την διάρκεια της περιόδου Ιανουάριος 2008 έως τον Αύγουστο 2017. Όπως διαπιστώνεται, έπειτα από το δημοψήφισμα που υπήρξε για την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, υπήρξε σημαντικά μεγάλη αύξηση του δείκτη αβεβαιότητας στο Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς η ανησυχία κορυφώθηκε για τις επικείμενες επιπτώσεις που θα προκαλέσει στην

οικονομία, στην απασχόληση και ευρύτερα στις σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη λόγω της αδυναμίας των δύο μερών να επέλθουν σε μια οριστική συμφωνία.

Διάγραμμα 4: Δείκτης αβεβαιότητας οικονομικής πολιτικής

(Πηγή: EconomicPolicyUncertainty)

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Όσον αφορά τον χρηματοπιστωτικό τομέα, στην περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας, έχει το μεγαλύτερο απόθεμα εισερχόμενων Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο, προσεγγίζοντας το 45%, αποτελώντας το 8% του ΑΕΠ και το 12% των συνολικών φορολογικών εισπράξεων (Tyler,2015).

Το Ηνωμένο Βασίλειο διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, το οποίο δύσκολα θα μετριαστεί όμως εξαιτίας της αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου, οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτόν στο Λονδίνο και στο Ηνωμένο Βασίλειο γενικότερα, αναμένεται να

χάσουν το δικαίωμα να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στα 27 κράτη μέλη της Ε.Ε. με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Για το 2015, οι εξαγωγές του Ηνωμένου Βασιλείου προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορούσαν την παροχή υπηρεσιών ανήλθαν σε περίπου 96 δις £ (Webb,2017).

Η ευρωπαϊκή ενιαία αγορά δίνει τη δυνατότητα σε μια τράπεζα που εδρεύει σε ένα κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης να συστήσει υποκατάστημα ή να παράσχει διασυνοριακές χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες σε άλλη χώρα, ενώ το θεσμικό πλαίσιο ρυθμίζεται από την χώρα όπου βρίσκεται η έδρα. Συνεπώς, με τον τρόπο αυτό, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν την δυνατότητα να διεξάγουν κοινοτικές δραστηριότητες σε ολόκληρη την περιοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχοντας ως έδρα το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ παράλληλα μια ελβετική ή μια αμερικανική τράπεζα έχει τη δυνατότητα να προβεί στην σύσταση υποκαταστήματος ή θυγατρικής στο Ηνωμένο Βασίλειο. Έπειτα από την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, μπορεί να υπάρξει δυνατότητα να διαπραγματευτεί ορισμένα από τα προνόμια αυτά, χωρίς ωστόσο αυτό να είναι βέβαιο. Πολλές φορές οι Ελβετικές τράπεζες, καθώς απαιτούνται ειδικές διμερείς συμφωνίες για να εγκατασταθούν εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδρύουν θυγατρικές και υποκαταστήματα στο Ηνωμένο Βασίλειο, έτσι ώστε να μπορούν με περισσότερη ευκολία να διαδώσουν τις δραστηριότητες τους, εντός της Ευρωπαϊκής Ηπείρου. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προσδιορίσει περαιτέρω κανόνες για την έγκριση λειτουργίας χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που προέρχονται από την Ελβετία, φαίνεται δύσκολο μετά το Brexit να μπορούν οι Ελβετικές τράπεζες να έχουν εύκολη πρόσβαση στις αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω του Ηνωμένου Βασιλείου . Ακόμη, ορισμένες τράπεζες θα πρέπει να επιβαρυνθούν με αυξημένο κόστος εποπτείας, το οποίο αφορά τόσο την χώρα καταγωγής, όσο και την χώρα υποδοχής, ενώ κάτι αντίστοιχο αναμένεται να συμβεί και με τις ευρωπαϊκές χρηματοπιστωτικές εταιρείες του κλάδου των υπηρεσιών οι οποίες έχουν ως έδρα τους το Λονδίνο και επιλέγουν να προβούν στην ίδρυση θυγατρικών εταιρειών (Suess & Larsen,2017).

Επομένως, διαπιστώνεται ότι το κανονιστικό πλαίσιο που ισχύει στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθιστά περισσότερο δύσκολη την παροχή ορισμένων υπηρεσιών των εταιρειών που εδρεύουν στο Ηνωμένο Βασίλειο στις χρηματοπιστωτικές αγορές, ενώ για ορισμένες κατηγορίες προϊόντων, όπως είναι οι ΟΣΕΚΑ(Οργανισμοί Συλλογικών Επενδύσεων σε Κινητές Αξίες), δεν θα υπάρξει δυνατότητα πρόσβασης στις ευρωπαϊκές αγορές καθώς οι όροι που ισχύουν για αυτούς αναφέρονται στην Οδηγία 2009/65/ΕΚ. Βασική επιδίωξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν να διαμορφωθεί μια ενιαία ευρωπαϊκή αγορά επενδυτικών κεφαλαίων, όπου θα διασφαλίζεται το υψηλό επίπεδο προστασίας και διευκόλυνσης των επενδυτών. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι ένας ΟΣΕΚΑ εφόσον εγκριθεί από τα αρμόδια όργανα ενός κράτους μέλους μπορεί ακολούθως να κυκλοφορεί χωρίς περιορισμούς και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης(EUR-Lex).

Με την συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας που πραγματοποιήθηκε στις 24 Δεκεμβρίου το Ηνωμένο Βασίλειο βρίσκεται εκτός ενιαίας αγοράς και η διεθνής θέση που κατέχει το Λονδίνο στον χρηματοπιστωτικό τομέα, αναμένεται να υποστεί σημαντικά μεγάλο πλήγμα, καθώς ορισμένες από τις επιχειρήσεις του τομέα αυτού που εδρεύουν εκεί αναμένεται να μεταφέρουν τις δραστηριότητες τους σε άλλα ευρωπαϊκά χρηματοπιστωτικά κέντρα, έτσι ώστε να έχουν πρόσβαση στην ενιαία αγορά. Πολλά μεγάλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν ανακοινώσει ήδη, είτε έχουν προβεί στην ίδρυση νέων θυγατρικών εταιρειών σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε άλλα χρηματοπιστωτικά κέντρα, όπως είναι για παράδειγμα το Δουβλίνο, το Παρίσι και η Φρανκφούρτη (Suess & Larsen,2017).

Πέρα από τις επιπτώσεις που δημιουργούνται για τη Μεγάλη Βρετανία, επιπτώσεις αναμένεται να υπάρξουν και για την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς επηρεάζεται η θέση, η ρευστότητα, αλλά και το κόστος που προκύπτει για τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Οι μεγαλύτερες τράπεζες της Ευρώπης διατηρούν σημαντικά μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων τους στο Λονδίνο, με αποτέλεσμα οποιαδήποτε μεταφορά των δραστηριοτήτων αυτή να θεωρείται δαπανηρή. Η υποδομή που υπάρχει στο Λονδίνο, σε συνδυασμό με το φιλικό επενδυτικό περιβάλλον και την υψηλή εξειδίκευση του ανθρωπίνου δυναμικού στον τομέα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, καθιστούν μεν δύσκολη την αντικατάστασή του

από άλλα ευρωπαϊκά κέντρα όμως όπως προαναφέρθηκε μπορεί να δώσει την δυνατότητα σε άλλες χρηματοπιστωτικές αγορές να πάρουν τα «σκήπτρα» από την Βρετανική πρωτεύουσα (Irwin,2015).

2.4 Επίδραση στην ισοτιμία του νομίσματος

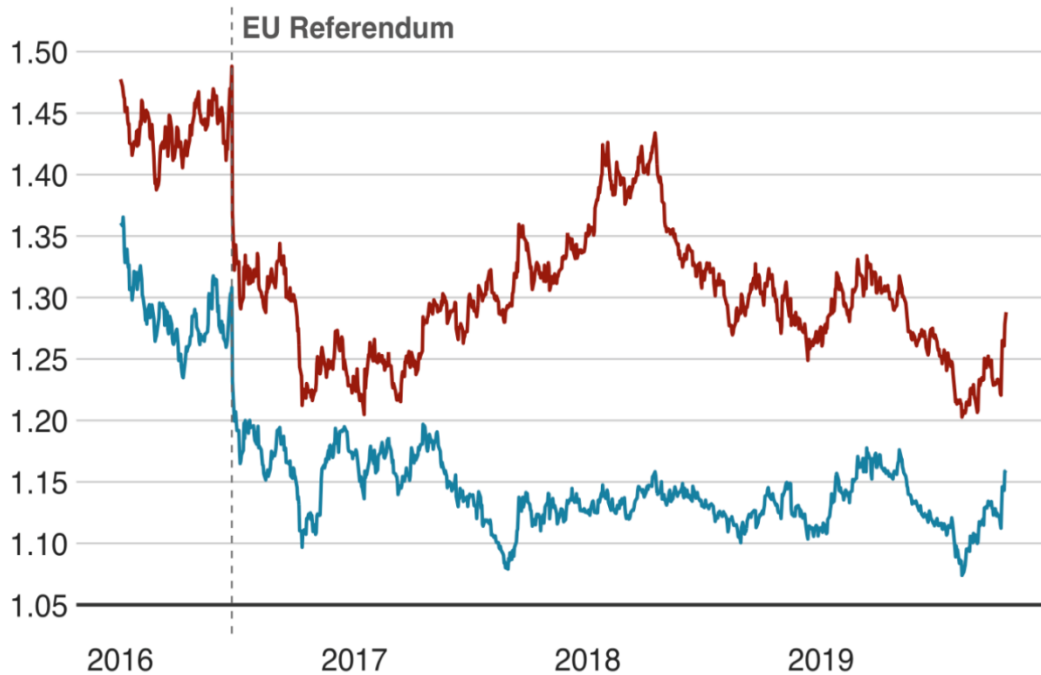
Παρόλο που το τελικό αποτέλεσμα που θα προκύψει από το Brexit για τις επιχειρήσεις και για την οικονομία θεωρείται ακόμη αβέβαιο, η αστάθεια της στερλίνας, έναντι του ευρώ, συνιστά αντικείμενο προβληματισμού. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών ετών η στερλίνα έχει βρεθεί σε «δύσκολες στιγμές», αναφορικά με την ισοτιμία της έναντι του δολαρίου και των υπολοίπων νομισμάτων. Θα πρέπει να τονιστεί ότι από τον Ιούνιο του 2016, τόσο οι διακοπές εκτός Ηνωμένου Βασιλείου, όσο και τα εισαγόμενα αγαθά προς την χώρα έγιναν ακριβότερα, ενώ αντίθετα, οι εξαγωγές προς το Ηνωμένο Βασίλειο είναι φθηνότερες. Από το 1992 η στερλίνα κυκλοφορεί ελεύθερα στις αγορές, γεγονός που σημαίνει ότι οι έμποροι, οι αγοραστές και οι πωλητές, καθορίζουν την αξία αυτής (Mustoe,2019).

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η εξέλιξη της στερλίνας σε σχέση με το δολάριο και το ευρώ από το 2016 έως και το 2019.

Διάγραμμα 5: Εξέλιξη της τιμής της στερλίνας κατά τη διάρκεια των ετών 2016-2019⁵

---

⁵ Mustoe, H. (2019). *How does Brexit affect the pound?* Διαθέσιμο στο: <https://www.bbc.com/news/business-46862790> [Πρόσβαση 01/06/2020].

Είναι γεγονός ότι μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, οι χώρες των οποίων οι οικονομίες υπέφεραν είχαν ασθενέστερα νομίσματα. Βάσει της συμφωνίας που τέθηκε σε ισχύ από την 1^η Ιανουαρίου 2021, θα μπορούσε να δοθεί ώθηση στην οικονομία, ενισχύοντας τα επίπεδα σιγουριάς και εμπιστοσύνης, τόσο ως προς τους καταναλωτές, όσο και ως τις εταιρείες, καθώς θα ήταν σε θέση να δαπανήσουν μεγαλύτερα ποσά, αλλά και να προβούν σε προσλήψεις μεγαλύτερου προσωπικού.

. Εξαιτίας της αυξημένης οικονομικής δραστηριότητας θα μπορούσε να υπάρξει ώθηση της Τράπεζας της Αγγλίας, έτσι ώστε να προβεί σε αύξηση των επιτοκίων, ενισχύοντας τις αποδόσεις για τους αποταμιευτές. Ουσιαστικά, με μια τέτοια στρατηγική θα μπορούσε να υπάρξει μετριασμός της αβεβαιότητας στην οικονομία, η οποία ήταν ιδιαίτερα έντονη (Mustoe,2019).

2.5 Επίδραση στο μεταναστευτικό

Βασικό εγχείρημα υπέρ της αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν οι αυξανόμενες μεταναστευτικές ροές, οι οποίες εκτός από πολιτικό ζήτημα προκαλούν και επιπτώσεις σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο για την χώρα. Ουσιαστικά, η αύξηση των μεταναστών στη Μεγάλη Βρετανία δύναται να έχει συνέπειες στην εργασία, στις αποδοχές, αλλά ακόμη και στο βιοτικό επίπεδο των κατοίκων του Ηνωμένου Βασιλείου καθώς σύμφωνα με την προσέγγιση των Dustmann & Frattini (2014), η εισροή μεταναστών στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει επιδράσει θετικά στο ζήτημα της βρετανικής φορολογίας, λαμβάνοντας υπόψιν το γεγονός ότι οι μετανάστες κατέβαλαν σημαντικά μεγαλύτερα ποσά σε φόρους, σε σχέση με τις κοινωνικές παροχές που λάμβαναν. Περαιτέρω, σύμφωνα με την Τράπεζα της Αγγλίας, η μεγάλη ανάπτυξη που επιτυγχάνει το Ηνωμένο Βασίλειο σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την αύξηση των εργαζομένων μεταναστών, που κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών θεωρούνται υψηλής εξειδίκευσης, ενώ από την άλλη, η μείωση της μετανάστευσης, αναμένεται να επιβραδύνει την οικονομία. Όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, ένας κίνδυνος που αντιμετωπίζει είναι ότι οι μειώσεις των μεταναστευτικών ροών του Ηνωμένου Βασιλείου θα μπορούσε να αναζωπυρώσει τα αντί-μεταναστευτικά ρεύματα, σε όλη την Ευρώπη, κάτι το οποίο θα μπορούσε με τη σειρά του να δημιουργήσει σημαντικές πολιτικές ως προς το μεταναστευτικό στο σύνολο της Ε.Ε. (Reuters,2017.) Η συμφωνία που επετεύχθη στις 24 Δεκεμβρίου μεταξύ Ε.Ε και Ηνωμένου Βασιλείου ορίζει ότι οι πολίτες της Ε.Ε που ζουν στο Ηνωμένο Βασίλειο ή οι πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου που ζουν σε κράτος μέλος της Ε.Ε, επιτρέπεται να συνεχίσουν να ζουν και να εργάζονται στη χώρα που βρίσκονται, υπό την προϋπόθεση ότι είναι εγγεγραμμένοι και έλαβαν άδεια παραμονής από τις εθνικές αρχές των κρατών μελών της Ε.Ε ή το Ηνωμένο Βασίλειο. Αντιθέτως, για τους πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου που δε ζουν ήδη στην ΕΕ, το δικαίωμά τους να ζουν και να εργάζονται σε οποιαδήποτε άλλη χώρα της Ε.Ε υπόκεινται σε περιορισμούς. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,2020).

2.6 Επίδραση στην απασχόληση

Κατά την διάρκεια της περιόδου του δημοψηφίσματος, ο συνδυασμός της έντονης ζήτησης εργασίας, της χαμηλής ανεργίας και της σημαντικά μεγάλης πτώσης των υπηκόων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που προσέγγισαν τη Μεγάλη Βρετανία προκειμένου να βρουν εργασία, άσκησε σημαντικές πιέσεις στις προσλήψεις, με την πίεση αυτή να μεταφέρεται έως και το πρώτο τρίμηνο του 2018. Είναι γεγονός ότι το 75% των εργοδοτών αντιμετώπισε μεγαλύτερη δυσκολία στις προσλήψεις για το έτος 2018, ενώ το 34% των εργοδοτών αντιμετώπισε παρόμοια πρόκληση στη συγκράτηση του προσωπικού. Ο επιπολασμός των κενών θέσεων εργασίας που ήταν δύσκολο να πληρωθούν συνέχισε να βρίσκεται σε ανοδική τροχιά και το φθινόπωρο του 2018, το 70% των εργοδοτών που είχαν κενές θέσεις στις επιχειρήσεις τους, δήλωσαν ότι δύσκολα θα μπορούσαν να καλύψουν μερικές από αυτές, με το ποσοστό αυτό να βρίσκεται σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με το 2017(Reuters,2017).

Από την 1^η Ιανουαρίου 2021 πολίτες που θέλουν να εγκατασταθούν για εργασία στην Μεγάλη Βρετανία θα πρέπει να πληρούν τους όρους μετανάστευσης που ορίζει η βρετανική κυβέρνηση, συμπεριλαμβανομένης της υποβολής αίτησης θεώρησης (βίζα)(Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,2020)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Εμπορικές και οικονομικές σχέσεις Μεγάλης Βρετανίας-Ε.Ε. μετά το Brexit

3.1 Εμπορικές συναλλαγές Μεγάλης Βρετανίας-Ε.Ε. έως σήμερα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναμένεται και μετά από την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από αυτήν να είναι ο κυριότερος εμπορικός εταίρος, ενώ πρόβλημα φαίνεται να υπάρχει και στον χρηματοπιστωτικό τομέα, καθώς η χώρα απομακρύνθηκε από την ενιαία αγορά, γεγονός που προσέδιδε μέχρι πρότινος ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην χώρα και ιδίως στην πόλη του Λονδίνου. Αναφορικά με τις εξαγωγές προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αυτές αντιπροσωπεύουν το 12% του ΑΕΠ του Ηνωμένου Βασιλείου, ενώ περίπου τρία εκατομμύρια θέσεις εργασίας συνδέονται με τις εξαγωγές αυτές. Περαιτέρω, το Ηνωμένο Βασίλειο έχει έλλειμμα στο εμπόριο αγαθών έναντι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά έχει πλεόνασμα υπηρεσιών, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Για το έτος 2015, ο χρηματοπιστωτικός τομέας αντιπροσωπεύει το 7% της παραγωγής του Ηνωμένου Βασιλείου, αλλά και το 4% της απασχόλησης, ενώ οι εξαγωγές των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών ξεπερνούν το 2.5% του ΑΕΠ, έναντι ποσοστού περίπου 0,5% που ίσχυε στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το εμπόριο αναμένεται να υποστεί επιβάρυνση, καθώς οι διοικητικές δαπάνες και οι τελωνιακοί έλεγχοι αναμένεται να αυξηθούν σε σχέση με το καθεστώς που ίσχυε πριν. Επιπλέον, το κόστος συμμόρφωσης με τους κανόνες και τα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναμένεται να οδηγήσουν σε εκτροπή του εμπορίου εκτός της Ε.Ε. με το πέρασμα του χρόνου. Ωστόσο, πέρα από τις επιβαρύνσεις, το εμπόριο αγαθών, αναμένεται να παραμείνει χωρίς να υπάρχουν σχετικά εμπόδια, ενώ οι εμπορικές συμφωνίες με τρίτες χώρες αναμένεται να είναι λιγότερο συμφέρουσες, έχοντας μάλιστα και μικρότερη διάρκεια, σε σχέση με το να ήταν η Μεγάλη Βρετανία μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ουσιαστικά, η διαπραγματευτική θέση της Μεγάλης Βρετανίας είναι ασθενέστερη σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ

θα μπορούσε να καθορίσει χαμηλότερα τιμολόγια για ορισμένα προϊόντα εισαγωγής, κυρίως για τρόφιμα, ενέργεια όμως που θα υπονόμειε την διαπραγματευτική της δύναμη (PwC,2016).

Στον πίνακα 2 που ακολουθεί παρουσιάζονται οι σημαντικότεροι εξαγωγικοί προορισμοί της Μεγάλης Βρετανίας για το έτος 2017, όπου παρατίθεται και η αξία των εξαγωγών, καθώς επίσης και το ποσοστό που καταλαμβάνουν επί του συνόλου.

Πίνακας 2: Οι δέκα σημαντικότερες χώρες-εξαγωγικοί προορισμοί της Μεγάλης Βρετανίας

Κατάταξη χώρας	Χώρα	Αξία εξαγωγών	% επί του συνόλου
1	Η.Π.Α.	45,81	13,4
2	Γερμανία	36,20	10,6
3	Γαλλία	23,60	6,9
4	Ολλανδία	21,38	6,2
5	Ιρλανδία	19,39	5,7
6	Λ.Δ. Κίνας	16,68	4,9
7	Ελβετία	15,37	4,5
8	Βέλγιο	13,78	4,0
9	Ισπανία	10,46	3,1
10	Ιταλία	10,24	3,0

Πηγή: UK Trade Info

3.2 Η συμφωνία της 24^{ης} Δεκεμβρίου και η προσωρινή εφαρμογή της μέχρι και τις 28 Φεβρουαρίου 2021

Η συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας E.E-HB καθορίζει ρυθμίσεις σε τομείς όπως το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, το ψηφιακό εμπόριο, η πνευματική ιδιοκτησία, οι δημόσιες συμβάσεις, οι αεροπορικές και οδικές μεταφορές, η ενέργεια, η αλιεία, η κοινωνική ασφάλιση, ο συντονισμός, η επιβολή του νόμου και η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, η θεματική συνεργασία και συμμετοχή σε προγράμματα της Ένωσης. Υποστηρίζεται από διατάξεις που διασφαλίζουν ισότιμους όρους ανταγωνισμού και σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Υποστηρίζεται πως, παρόλο που η νέα συμφωνία δεν είναι αντίστοιχη με την συμφωνία που υπήρχε όταν το HB ήταν εντός της ΕΕ, η σχέση των δύο αυτών αντισυμβαλλόμενων θεωρείται παραπάνω από την κλασσική. Η συμφωνία εμπορίου και συνεργασίας των δύο παραπάνω αποτελείται από τρεις επιμέρους συμφωνίες (BREXIT-Η Ελλάδα προετοιμάζεται,2020).

Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου

Η συμφωνία καλύπτει όχι μόνο το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, αλλά και ένα σημαντικό αριθμό τομέων που ενδιαφέρουν την ΕΕ, όπως ο τομέας των επενδύσεων καθώς και ο τομέας των μεταφορών, της αλιείας και της ενέργειας. Όσον αφορά τον τομέα των αγαθών και υπηρεσιών, δεν εφαρμόζονται δασμοί επί των προϊόντων που διακινούνται μεταξύ των της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ηνωμένου Βασιλείου, ωστόσο υπάρχουν νέες διαδικασίες για τη μεταφορά εμπορευμάτων από και προς το Ηνωμένο Βασίλειο, δεδομένων των συνοριακών ελέγχων για την τήρηση των κανόνων της εσωτερικής αγοράς ή των ισχυόντων κανονισμών του Ηνωμένου Βασιλείου. Αυτό σημαίνει περισσότερη γραφειοκρατία και επιπλέον κόστος. (BREXIT-Η Ελλάδα προετοιμάζεται,2020).

Επιπροσθέτως έχει οριστεί και η πολιτική που οφείλει κάθε αντισυμβαλλόμενο μέρος να ακολουθήσει αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος, την καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος και την τιμολόγηση του άνθρακα, τα κοινωνικά και εργασιακά δικαιώματα, τη φορολογική διαφάνεια και τις κρατικές ενισχύσεις. Οι μεταφορές προβλέπονται να διατηρηθούν σε συνεχή και βιώσιμα

επίπεδα και σ' αυτές εμπεριέχονται η αεροπορική, η οδική, η σιδηροδρομική και η θαλάσσια. Τέλος, γίνεται αναφορά στον συντονισμό μίας κοινωνικής ασφάλισης και στην κατοχύρωση ορισμένων δικαιωμάτων των πολιτών επί τούτου και για τα δύο μέρη των πολιτών, όταν βρίσκονται στο άλλο έδαφος (BREXIT-Η Ελλάδα προετοιμάζεται,2020).

Συμφωνία περί ασφάλειας πολιτών

Με αυτήν την συμφωνία ρυθμίζονται θέματα όπως η επιβολή νόμου και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές και αστικές υποθέσεις. Επιπλέον, ορίζεται η συνεργασία τους για διασυνοριακά εγκλήματα και τρομοκρατίες. Η συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας μπορεί να ανασταλεί σε περίπτωση παραβίασης από το Ηνωμένο Βασίλειο της δέσμευσής του για συνεχή τήρηση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της εσωτερικής επιβολής της (BREXIT-Η Ελλάδα προετοιμάζεται ,2020).

Συμφωνία περί διακυβέρνησης

Προκειμένου να παρέχει τη μέγιστη νομική ασφάλεια στις επιχειρήσεις, τους καταναλωτές και τους πολίτες, ένα ειδικό κεφάλαιο για τη διακυβέρνηση παρέχει σαφήνεια σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας και ελέγχου της συμφωνίας. Θεσπίζει επίσης ένα Κοινό Συμβούλιο Εταιρικής Σχέσης, το οποίο θα διασφαλίσει την ορθή εφαρμογή και ερμηνεία της Συμφωνίας, και στο οποίο θα συζητηθούν όλα τα ζητήματα που προκύπτουν. Και τα δύο μέρη μπορούν να προβούν σε διατομειακά αντίποινα σε περίπτωση παραβίασης της συμφωνίας. Αυτά τα διατομειακά αντίποινα ισχύουν για όλους τους τομείς της οικονομικής εταιρικής σχέσης. Η εξωτερική πολιτική, η εξωτερική ασφάλεια και η αμυντική συνεργασία δεν καλύπτονται από τη συμφωνία, καθώς το Ηνωμένο Βασίλειο δεν ήθελε να διαπραγματευτεί αυτό το θέμα. Την 1^η Ιανουαρίου το Ηνωμένο Βασίλειο αποχώρησε από την ενιαία αγορά και την τελωνειακή ένωση της Ε.Ε, καθώς και από όλες τις πολιτικές της Ε.Ε και τις διεθνείς συμφωνίες. Η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ε.Ε τερματίστηκε (BREXIT-Η Ελλάδα προετοιμάζεται,2020).

3.3 Επιπτώσεις στο εμπόριο και στην οικονομία από την νέα κατάσταση

Αναφορικά με τον τομέα του εμπορίου, θα πρέπει να τονιστεί ότι το κόστος των αγαθών και υπηρεσιών για καταναλωτές που βρίσκονται σε άλλες χώρες, επηρεάζεται από τρεις βασικούς παράγοντες, πέρα από το τοπικό κόστος παραγωγής. Ειδικότερα, υπάρχουν έξοδα μεταφοράς, τα οποία δύναται να αυξήσουν το κόστος συναλλαγών με χώρες που βρίσκονται πιο μακριά, ενώ ο δεύτερος παράγοντας συνδέεται με τους δασμούς, δηλαδή με τους φόρους που επιβάλλονται από άλλες χώρες κατά την εισαγωγή αγαθών από το Ηνωμένο Βασίλειο. Ενώ δεν υπάρχουν δασμοί για τα αγαθά που μετακινούνται μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπάρχουν δασμοί που έχουν επιβληθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση για εισαγωγές αγαθών από ορισμένες άλλες χώρες, όπως συμβαίνει άλλωστε και από χώρες που βρίσκονται εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τις εισαγωγές που πραγματοποιούν από χώρες της Ε.Ε.

Περαιτέρω, μια ποικιλία από μη δασμολογικούς φραγμούς, δύναται να αυξήσει το κόστος των αγαθών και υπηρεσιών του Ηνωμένου Βασιλείου που αγοράζονται στο εξωτερικό και το αντίστροφο. Ουσιαστικά, οι μη δασμολογικοί φραγμοί καλύπτουν οτιδήποτε δημιουργεί εμπόδιο στο εμπόριο, το οποίο δεν είναι δασμολογικό. Για παράδειγμα, ορισμένα από τα εμπόδια αυτά μπορεί να αφορούν την κυβερνητική πολιτική, όπως είναι οι απαιτήσεις για προϊόντα τα οποία θα πρέπει να παραχθούν με συγκεκριμένο πρότυπο, είτε μπορεί να αφορούν άτομα τα οποία θα πρέπει να διαθέτουν συγκεκριμένα επαγγελματικά προσόντα, έτσι ώστε να είναι σε θέση να παρέχουν μια υπηρεσία. Άλλα εμπόδια μπορεί να σχετίζονται με τις πολιτιστικές διαφορές μεταξύ των χωρών που πραγματοποιείται εμπόριο, ενώ τα εμπόδια αυτά μπορεί να αυξηθούν ή να μειωθούν ανάλογα με τις συμφωνίες που θα συναφθούν μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και των τρίτων χωρών (Institute for Government, 2018).

Ειδικότερα, όσον αφορά τις τελωνειακές διατυπώσεις, για τις επιχειρήσεις που αναπτύσσουν εισαγωγικές και εξαγωγικές δραστηριότητες από και προς το Ηνωμένο Βασίλειο, θεωρείται πιθανό οι τελωνειακές αρχές να απαιτούν εγγυήσεις για δυνητικές, ή υφιστάμενες τελωνειακές οφειλές, τα οποία εισέρχονται στην

Ευρωπαϊκή Ένωση από το Ηνωμένο Βασίλειο. Θα πρέπει να τονισθεί ότι οι άδειες εισαγωγής και εξαγωγής που είχαν εκδοθεί από το Ηνωμένο Βασίλειο δεν έχουν πλέον ισχύ και θα πρέπει να εκδοθούν νέες, όπως επίσης και δεν θα έχουν ισχύ και οι άδειες Εγκεκριμένου Οικονομικού Φορέα (ΑΕΟ), οι οποίες έχουν εκδοθεί από το Ηνωμένο Βασίλειο (BREXIT-Η Ελλάδα προετοιμάζεται,2020)

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στον ΦΠΑ και στους ειδικούς φόρους κατανάλωσης, όπου τα κράτη μέλη της Ε.Ε., θα πρέπει έπειτα από την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε. να επιβάλλουν ΦΠΑ κατά την εισαγωγή αγαθών που προέρχονται από αυτό, γεγονός που αυξάνει το κόστος των προϊόντων αυτών, καθιστώντας τα λιγότερο ανταγωνιστικά, ενώ από την άλλη, οι εξαγωγές στις οποίες θα προβαίνουν τα κράτη μέλη της Ε.Ε θα απαλλάσσονται από την επιβολή Φ.Π.Α. Περαιτέρω, θα υπάρξει τροποποίηση των κανόνων που αφορούν την δήλωση και καταβολή ΦΠΑ, ιδίως για παροχές υπηρεσιών, καθώς και για ηλεκτρονικές υπηρεσίες, όπως και για τις διασυνοριακές επιστροφές ΦΠΑ. Άλλα ζητήματα που σχετίζονται με τον ΦΠΑ και τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης αφορούν το γεγονός ότι η διακίνηση εμπορευμάτων προς το Ηνωμένο Βασίλειο, δύναται να απαιτεί διασάφηση εξαγωγής, ενώ προϊόντα τα οποία υπόκεινται σε ειδικούς φόρους κατανάλωσης και διακινούνται προς το Ηνωμένο Βασίλειο, δύναται να απαιτείται ηλεκτρονικό διοικητικό έγγραφο (e-AD). Μια ακόμη δυσκολία που δημιουργείται για τα προϊόντα στα οποία επιβάλλονται ειδικοί φόροι κατανάλωσης και διακινούνται από το Ηνωμένο Βασίλειο προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, έγκειται στο γεγονός ότι αυτά θα τίθενται σε ελεύθερη κυκλοφορία κατόπιν ολοκλήρωσης των τελωνειακών διατυπώσεων που αφορούν την διακίνηση τους, στα πλαίσια του συστήματος ελέγχου και διακίνησης προϊόντων, τα οποία υπόκεινται σε ειδικούς φόρους κατανάλωσης. (BREXIT-Η Ελλάδα προετοιμάζεται,2020)

3.4 Ηνωμένο Βασίλειο και κοινοτικός προϋπολογισμός

Αρχικά θα πρέπει να αναφερθεί ότι η συνεισφορά του Ηνωμένου Βασιλείου στον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέρχεται σε περίπου 10 δις ευρώ, αποτελώντας την δεύτερη μεγαλύτερη μετά από την Γερμανία. Ουσιαστικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα υποστεί σημαντικά μεγάλη απώλεια στον προϋπολογισμό της, ενώ το έλλειμα αυτό αναμένεται να καλυφθεί έπειτα από μεγαλύτερες εισφορές των υπολοίπων κρατών μελών, είτε με περικοπές δαπανών, ενώ εξετάζεται να υπάρξει και συνδυασμός των δύο αυτών μέτρων (Hass & Rubio,2017). Ειδικότερα, όσον αφορά τα υψηλότερα επίπεδα συνεισφορών, θα πρέπει το κάθε κράτος-μέλος να συμβάλλει επιπλέον ποσοστό του ΑΕΠ σε ετήσια βάση, έως ότου εξαντληθούν οι υποχρεώσεις της Μεγάλης Βρετανίας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η αύξηση αυτή των εισφορών θα έχει διαφορετικό αντίκτυπο μεταξύ των χωρών, με τις μεγαλύτερες επιπτώσεις να προκαλούνται για την Γερμανία, την Γαλλία και την Ισπανία. Λαμβάνοντας υπόψη τα πλέον πρόσφατα δεδομένα, το Ηνωμένο Βασίλειο καλείται να καταβάλει γύρω στα 45 δις ευρώ, προκειμένου να μπορέσει να αποχωρήσει πλήρως από την Ευρωπαϊκή Ένωση.(Adler,2017)

3.5 Επιπτώσεις του Brexit σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημαντικός αριθμός ευρωπαϊκών χωρών έχουν αναπτύξει οικονομικές σχέσεις με το Ηνωμένο Βασίλειο, με τα Βρετανικά προϊόντα και τις υπηρεσίες να έχουν υψηλή ζήτηση. Λόγω του Brexit υπάρχει πιθανότητα να κλονιστούν οι εμπορικές σχέσεις της Μεγάλης Βρετανίας με αρκετά κράτη-μέλη της Ε.Ε. Σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες θα επηρεαστούν περισσότερο από το Brexit είναι η Μάλτα και η Κύπρος ως πρώην Βρετανικές αποικίες καθώς και οι Ιρλανδία, Βέλγιο, Ολλανδία και Δανία που αποτελούν σημαντικούς εμπορικούς εταίρους της Μεγάλης Βρετανίας. (IMF,2016)

Αρχικά θα γίνει αναφορά στην Ιρλανδία, η οποία αποτελεί και την μοναδική χώρα η οποία διαθέτει χερσαία σύνορα με την Μεγάλη Βρετανία και οι συνέπειες για αυτή αναμένεται να είναι ιδιαίτερα σημαντικές, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι εμπορικές σχέσεις των δύο αυτών χωρών εκτιμώνται σε 1,2 δις ευρώ σε εβδομαδιαία βάση, ενώ υποστηρίζουν 40.000 θέσεις εργασίας. (Politico,2016).

Πρωτόκολλο για τις Ιρλανδία/Βόρεια Ιρλανδία

Την 1^η Φεβρουαρίου 2020 ως αποτέλεσμα της συμφωνίας αποχώρησης μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Μεγάλης Βρετανίας αποφασίστηκε να διαφυλαχθεί η Συμφωνία του Μπέλφαστ προστατεύοντας έτσι την συνεργασία μεταξύ των δύο μερών. Η λύση αυτή είχε την μορφή του πρωτοκόλλου για τις Ιρλανδία/Βόρεια Ιρλανδία το οποίο αποτρέπει την δημιουργία σκληρών συνόρων μεταξύ της Ιρλανδίας και της Βόρειας Ιρλανδίας διασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την ομαλή λειτουργία της οικονομίας της νήσου. Περαιτέρω, διασφαλίζει την ακεραιότητα της ενιαίας αγοράς για τα εμπορεύματα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή,2020). Στην πράξη η Βόρεια Ιρλανδία παραμένει στην τελωνειακή ένωση και την ενιαία αγορά αποτρέποντας έτσι τις τελωνειακές διατυπώσεις των εμπορευμάτων μεταξύ Βόρειας Ιρλανδίας και Ε.Ε. Επιπλέον, οι τελωνειακοί δασμοί της Ε.Ε ισχύουν για τα εμπορεύματα που εισέρχονται στη Βόρεια Ιρλανδία από οποιοδήποτε άλλο τμήμα

του Ηνωμένου Βασιλείου η από άλλη τρίτη χώρα εκτός εάν δεν υφίσταται κίνδυνος τα εν λόγω εμπορεύματα να μεταφερθούν ακολούθως στην Ε.Ε (Ευρωπαϊκή Επιτροπή,2020).

Η νέα αυτή πραγματικότητα δύναται να δημιουργήσει μια νέα δυναμική για την Ιρλανδία, καθώς μπορεί να μπορέσει να προσελκύσει σημαντικό αριθμό επιχειρήσεων, αξιοποιώντας τα πλεονεκτήματα της ελεύθερης αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ειδικότερα, οι ροές των επενδύσεων στην Ιρλανδία ανέρχονταν σε 170 δις ευρώ περίπου για το έτος 2015, ενώ την ίδια περίοδο, το Ηνωμένο Βασίλειο παρουσίαζε αποεπένδυση της τάξεως των 4 δις ευρώ. Οι ροές των άμεσων επενδύσεων στο εξωτερικό από την Ιρλανδία ανήλθαν σε 150 δις ευρώ, ενώ την ίδια χρονιά, υπήρξε ροή άμεσων επενδύσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο από την Ιρλανδία ύψους 0,5 δις ευρώ. Ακόμη, τα ιρλανδικά αποθέματα άμεσων επενδύσεων στο εξωτερικό προσέγγισαν τα 815 δις ευρώ, ενώ στο τέλος του 2015, το ποσοστό του Ηνωμένου Βασιλείου αντιστοιχούσε στο 10,9%. Από την άλλη, το απόθεμα των άμεσων επενδύσεων στην Ιρλανδία ήταν 795,5 δις ευρώ στο τέλος του 2015, εκ των οποίων οι επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν από το Ηνωμένο Βασίλειο ανέρχονταν στο 4,6%. Ο αριθμός των εργαζομένων που συμμετείχαν σε ξένες θυγατρικές ήταν 307.999 άτομα για το 2014, με το 28% περίπου αυτών να βρίσκονται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο κύκλος εργασιών των ιρλανδικών θυγατρικών αλλοδαπών εκτιμώνται σε 99 δισεκατομμύρια για το έτος 2014, εκ των οποίων τα 37,5 δισεκατομμύρια περίπου αφορούσαν το Ηνωμένο Βασίλειο. (Politico,2016)

Όσον αφορά τις εμπορικές συναλλαγές, η Ιρλανδία για το έτος 2014, προχώρησε στην πραγματοποίηση εξαγωγών ύψους 101,8 δις ευρώ, στον τομέα των υπηρεσιών, εκ των οποίων 18 δις ευρώ διοχετεύθηκαν σε εξαγωγές προς το Ηνωμένο Βασίλειο.

Περαιτέρω, εξετάζοντας τις επιπτώσεις που δύναται να προκαλέσει το Brexit στη Γαλλία, διαπιστώνεται ότι μπορεί να υπάρξει άνοδος του ευρωσκεπτικισμού,

λαμβάνοντας υπόψη ότι οι Γάλλοι πολίτες φαίνεται να έχουν χειρότερη άποψη και αντίληψη σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση, σε σχέση με τους Βρετανούς πολίτες. Ωστόσο, πρόβλημα δημιουργεί το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός Γάλλων πολιτών εργάζεται στην Μεγάλη Βρετανία, ενώ δεν θα πρέπει να παραλειφθεί το γεγονός ότι το Brexit οδήγησε σε πολιτικό προβληματισμό στην Γαλλία, αναφορικά με το μέλλον της Ευρώπης και γενικότερα με τις εξελίξεις που πρόκειται να ακολουθήσουν κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.

Όσον αφορά το Βέλγιο, πρόκειται για μια από τις πλέον ευάλωτες χώρες, λαμβάνοντας υπόψη την στενή εμπορική σχέση που υπάρχει μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και του Βελγίου. Η εξάρτηση αυτή διαπιστώνεται, καθώς το 80% της παραγωγής της Μεγάλης Βρετανίας διοχετεύεται στο Βέλγιο, ενώ από την άλλη, η Μεγάλη Βρετανία είναι σημαντικός εταίρος του Βελγίου, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 9% των εξαγωγών της, σύμφωνα με παλαιότερα στοιχεία που αφορούν το έτος 2015. Οι εξαγωγές αυτές, αφορούν την χημική βιομηχανία, τα βιομηχανικά οχήματα, καθώς και τα προϊόντα κλωστοϋφαντουργίας και για το λόγο αυτό, το Βέλγιο δίνει ιδιαίτερη σημασία στην διαμόρφωση της σχέσης αυτής με την Μεγάλη Βρετανία. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι το Βέλγιο στηρίζονταν σε πληροφορίες που λάμβανε από την Μεγάλη Βρετανία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, με αποτέλεσμα να δημιουργείται προβληματισμός για ζητήματα ασφάλειας, τα οποία μέχρι πρότινος δεν υπήρχαν. (Politico,2016)

Στην Αυστρία, όπως συνέβη και με την Γαλλία, υπήρξε σημαντική άνοδος του ευρωσκεπτικισμού εξαιτίας της αποχώρησης της Μεγάλης Βρετανίας. Ουσιαστικά, στο εσωτερικό της Αυστρίας, έπειτα από το Brexit, διαμορφώθηκαν οι συνθήκες για να υπάρξει άνοδος των λαϊκών αντιευρωπαϊκών πολιτικών. Επιπλέον, στην Αυστρία υπήρξε προβληματισμός αναφορικά με την κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού, το οποίο θα δημιουργηθεί από την έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση.(Politico,2016)

Αναφορικά με τη σχέση της Λιθουανίας με το Ηνωμένο Βασίλειο, θα πρέπει να αναφερθεί ότι προβληματισμός υπάρχει ως προς τα δικαιώματα των Λιθουανών που διαβούν στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίοι ανέρχονται σε περίπου 200.000. (Politico,2016)

Ξεχωριστή αναφορά θα πρέπει να γίνει στις σχέσεις του Ηνωμένου Βασιλείου με τις Σκανδιναβικές χώρες.

Ειδικότερα, στην Φιλανδία, η απόφαση για Brexit δημιούργησε προβληματισμό, καθώς ενισχύθηκαν οι «φωνές» του ευρωσκεπτικισμού και όλο και περισσότεροι φαίνεται να υποστήριζαν την διάσπαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμη η Φιλανδία αποτελεί ισχυρό σύμμαχο του Ηνωμένου Βασιλείου σε πλήθος τομέων, όπως είναι για παράδειγμα το ελεύθερο εμπόριο, καθώς και η οικονομία της αγοράς. Σκοπός της Φινλανδίας αποτελεί η διατήρηση της σχέσης με το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και η περαιτέρω ενδυνάμωση των σχέσεων με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αναφορικά με την περίπτωση της Σουηδίας, το Ηνωμένο Βασίλειο θεωρείται ισχυρός σύμμαχος αυτής, καθώς οι δύο χώρες φαίνεται να έχουν κοινές προσεγγίσεις σχετικά με θέματα εμπορίου και επενδύσεων, ενώ μεταξύ τους έχουν αναπτύξει ισχυρές εμπορικές συναλλαγές. Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι οι ευρωσκεπτικιστές ζητούν εδώ και καιρό να διεξαχθεί δημοψήφισμα αναφορικά με την μετανάστευση, ενώ εμπνέονται από την διαδικασία αυτή που έλαβε χώρα στο Ηνωμένο Βασίλειο. (Politico,2016)

Περαιτέρω, η Δανία αποτελεί εδώ και πολλά χρόνια σύμμαχο των Βρετανών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωστόσο από την στιγμή που ξεκίνησε η συζήτηση για το Brexit, οι εταιρείες αυτές έχουν επισημάνει την ανάγκη για ίσους όρους ανταγωνισμού. Η Δανία παράγει προϊόντα μεγάλης αξίας τα οποία και εξάγονται, με τα προϊόντα αυτά να είναι τα έπιπλα, τα φαρμακευτικά προϊόντα, οι γούνες και το κρέας, ενώ παράγονται σε υψηλά περιβαλλοντικά, εργασιακά και καταναλωτικά πρότυπα.. (Politico,2016)

Αναφορικά με τις χώρες της Μεσογείου και ειδικότερα για την Ιταλία, θα πρέπει να αναφερθεί ότι παρόλο που το Brexit δεν αναμένεται να έχει σημαντικές επιδράσεις για την χώρα ιδιαίτερη έμφαση δίνει η Ιταλία στα δικαιώματα των πολιτών. Στην περίπτωση της Μάλτας, φαίνεται να υπάρχουν σημαντικές συνέπειες ιδίως στον τομέα του τουρισμού, λαμβάνοντας υπόψη ότι η Μάλτα αποτέλεσε βρετανική αποικία. Ακόμη, η Μάλτα έχει αναπτύξει σημαντικούς εμπορικούς δεσμούς με την Μεγάλη Βρετανία με αποτέλεσμα να υπάρχει σημαντικά μεγάλη

ευαλωτότητα της χώρας απέναντι στο Brexit. Ταυτόχρονα, φαίνεται να υπάρχουν σημαντικοί πολιτιστικοί δεσμοί μεταξύ των Βρετανών και των κατοίκων της Μάλτας. Ακόμη, εξαιτίας της γλώσσας, αλλά και του κλίματος που επικρατεί στη Μάλτα, φαίνεται να υπάρχει ευκαιρία για την προσέλκυση εταιρειών και επενδύσεων που προέρχονται από την Μεγάλη Βρετανία, με τον κλάδο που πρόκειται να γνωρίσει μεγαλύτερη ανάπτυξη είναι οι χρηματοπιστωτικές εταιρείες, οι οποίες θεωρείται ότι είναι αναγκαίο να προβούν στη λειτουργία θυγατρικών στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέλος, ενδιαφέρον έχει και το γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, όντας μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά το παρελθόν έχει υποστηρίξει με σθένος την ένταξη της Μάλτας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. (Político,2016)

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι το μερίδιο των εξαγωγών των αγαθών της Μάλτας στο Ηνωμένο Βασίλειο περιορίστηκε από 40% στις αρχές της δεκαετίας του 1970, σε περίπου 3% κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, ενώ αντίστοιχα, το ποσοστό των τουριστών που προέρχονταν από το Ηνωμένο Βασίλειο, από το 80% περίπου που ήταν στις αρχές της δεκαετίας του 1980, έφθασε σε λιγότερο από 30% κατά την περίοδο πριν την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε. (Grech,2015). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι για το έτος 2016, οι βασικές τράπεζες της Μάλτα είχαν έκθεση στο Ηνωμένο Βασίλειο, με την έκθεση αυτή να αντιστοιχεί περίπου στο 7,4% του συνολικού τους ενεργητικού, με τα 2/3 εξ' αυτών περίπου να αποτελούν δάνεια τα οποία δόθηκαν προς κατοίκους Ηνωμένου Βασιλείου, οι οποί είχαν άμεση συσχέτιση με το Βρετανικό κράτος. Ουσιαστικά, οι οικονομικοί δεσμοί των δύο χωρών βρίσκονται σε σύμπνοια με την εμπορική σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των δύο χωρών (Rapa,2017).

3.6 Ετοιμότητα των εταιριών που δραστηριοποιούνται στην Ε.Ε. για το Brexit

Τον Σεπτέμβριο του 2019, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προχώρησε στην διαμόρφωση ενός «Καταλόγου Ελέγχου της Ετοιμότητας για το Brexit» και αφορούσε τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, για να διασφαλιστεί η ασφάλεια των προϊόντων καθώς και η προστασία της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος, θα πρέπει ορισμένα προϊόντα εντός της αγοράς της Ε.Ε. να διαθέτουν σχετικά πιστοποιητικά από φορέα ο οποίος είναι εγκατεστημένος στην Ε.Ε., είτε να διαθέτουν άδεια από αρχή κράτους μέλους της Ε.Ε. Τα πιστοποιητικά, καθώς και οι σχετικές άδειες που εκδίδονται από τις αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου, είτε από φορείς που βρίσκονται εγκατεστημένοι στο Ηνωμένο Βασίλειο, έπειτα από το Brexit δεν έχουν πλέον ισχύ. Περαιτέρω, προκειμένου να υπάρξει διευκόλυνση στην αποτελεσματική επιβολή των κανόνων της Ε.Ε. για προϊόντα και υπηρεσίες, ορισμένα από τα πρόσωπα τα οποία διαθέτουν κανονιστική ευθύνη, θα πρέπει να βρίσκονται εγκατεστημένα εντός της Ε.Ε., όπου στις περιπτώσεις αυτές γίνεται λόγος για απαιτήσεις τοπικοποίησης. Για παράδειγμα, τέτοια πρόσωπα θεωρούνται ο εισαγωγέας, είτε ο κάτοχος άδειας κυκλοφορίας ορισμένων εμπορευμάτων, ενώ σε κάποιους τομείς, το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την «μετέπειτα» χρήση των προϊόντων. Έπειτα από την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε., τα πρόσωπα τα οποία βρίσκονται εγκατεστημένα στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν θεωρείται ότι συμμορφώνονται πλέον με τις απαιτήσεις τοπικοποίησης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019)

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι το Brexit έχει προκαλέσει σημαντικά μεγάλη αναστάτωση στην Μεγάλη Βρετανία, καθώς αναμένεται να επιδράσει σε πλήθος τομέων της οικονομικής, εμπορικής και κοινωνικής ζωής σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση αν λάβουμε υπόψιν το περιεχόμενο της Συμφωνίας Εμπορίου και Συνεργασίας που τέθηκε σε εφαρμογή από την 1^η Ιανουαρίου.

Από την ημέρα όπου έγινε το δημοψήφισμα η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκονταν σε διαρκή διάλογο και συζητήσεις με την Μεγάλη Βρετανία μέχρι την σύναψη της συμφωνίας που επετεύχθη και το πως αυτή αναμένεται να επηρεάσει τις εμπορικές και οικονομικές σχέσεις μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έπειτα από πέντε χρόνια, αυτό που κυριαρχεί αναφορικά με το Brexit είναι η αβεβαιότητα και η προσαρμογή σε μια νέα πραγματικότητα καθώς επηρεάζεται μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων που είχε ως έδρα το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ επηρεάζεται και η ανταγωνιστικότητα των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών. Ουσιαστικά, με την υποτίμηση της στερλίνας η Μεγάλη Βρετανία μπορεί να ανακτήσει μέρος της χαμένης ανταγωνιστικότητας, ωστόσο από την άλλη, λόγω των περιορισμών, περιορίζεται το ενδιαφέρον για την προσέλκυση επενδύσεων.

Η αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση αναμένεται να προκαλέσει και συνέπειες και στα κράτη μέλη, καθώς η Μεγάλη Βρετανία συνείσφερε σημαντικά στον κοινοτικό προϋπολογισμό, ενώ δεν θα πρέπει να παραβλέπετε το γεγονός ότι η κίνηση αυτή αναδεικνύει την προβληματική δομή της Ε.Ε., η οποία δεν κατάφερε να πετύχει πολιτικές σύγκλισης. Περαιτέρω, η Μεγάλη Βρετανία μπορεί να προβεί σε συμφωνίες με τα επιμέρους κράτη, οι οποίες θα χαρακτηρίζονται ως επωφελείς για τα συμφέροντά της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Applebaum, A. (2017). Britain after Brexit: a transformed political landscape. *Journal of Democracy*, 28(1), 53-58.
- Adler, K. (2017). *Brussels: Brexit bill doesn't "buy" a trade deal*. Διαθέσιμο στο: <https://www.bbc.com/news/world-europe-42154492> [Πρόσβαση 01/04/2019].
- Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli-Ozcan, S., Sayek, S. (2004). FDI and Economic Growth: The Role of Local Financial Markets, *Journal of International Economics*, 64(1), 89-112.
- BBC News (2016). *Cameron likens Brexit to putting "bomb under economy"*. Διαθέσιμο στο: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36459451> [01/04/2019].
- Independent (2016). *EU referendum results in full: Brexit campaign secures victory by 4 points*. Διαθέσιμο στο: <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-eu-referendum-final-result-leave-campaign-secures-official-lead-a7099296.html> [Πρόσβαση 01/04/2019]
- Breinhlich, H., Leromain, E., Novy, D., Sampson, T. (2018). *The consequences of the Brexit vote for UK inflation and living standards: First evidence*, Vox EU, 20 November 2017.
- BREXIT-Η Ελλάδα προετοιμάζεται. Διαθέσιμο στο: <https://brexit.gov.gr/epixeirhseis/> [Πρόσβαση 01/06/2020].
- Capital.gr (2020). *Μπαρνιέ: «Εφικτή» μια εμπορική συμφωνία για το Ηνωμένο Βασίλειο*. Διαθέσιμο στο: <https://www.capital.gr/diethni/3489416/mparnie-efikti-mia-emporiki-sumfonia-me-to-inomeno-basileio> [Πρόσβαση 25/10/2020]
- Dhingra, S., Ottaviano, G., Sampson, T., Van Reenen, J. (2016). *The impact of Brexit on foreign investment in the UK*. London: Centre for Economic Performance-The London School of Economics and Political Science.
- Dhingra, A., Machin, S., Overman, H. (2017). *The local economic effects of Brexit*, Centre for Economic Performance. London: LSE.
- Douglas-Scott, S. (2019). *Brexit, Article 50 and the Contested British Constitution*. Διαθέσιμο στο: <https://qmro.qmul.ac.uk/xmlui/bitstream/handle/123456789/18029/Douglas-Scott%20Brexit%20Article%2050%20and%20the%20Contested%20British%20Constitution%202016%20Accepted.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [Πρόσβαση 01/04/2019].
- Schomberg, W. & Shirbon, E. (2017). *UK employment falls by most since 2015 as Brexit nears*. Διαθέσιμο στο: <https://www.reuters.com/article/uk-britain-economy-idUKKBN1DF16Z> [Πρόσβαση 04/05/2019].
- Bruce, A. & Schomberg W. (2017). *Record fall in net migration to UK in year after Brexit vote*. Διαθέσιμο στο: <https://www.reuters.com/article/us-britain-eu-migration/record-fall-in-net-migration-to-uk-in-year-after-brexit-vote-idUSKBN1DU14C> [Πρόσβαση 04/05/2019].
- Eaton, J. & Kortum, S. (2018). Technology, geography and trade. *Econometrica*, 70(5), 1741-79.

Ebell, M. (2016). Assessing the impact of trade agreements on trade. *National Institute Economic Review*, 238.

European Commission (2017). *Joint Report from the negotiators of the European Union and the United Kingdom Government on progress during phase 1 of negotiations under Article 50 TEU on the United Kingdom's orderly withdrawal from the European Union*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/joint_report.pdf [02/04/2019].

IMF (2016). *IMF country Report No. 16/69*, International Monetary Fund

Farrow, L. & Georgieva, I. (2016). *TradeOffs in future food systems-consumer perspectives, A GFS Food Features panel project 2016*.

Webb, D.(2017). *Statistics on UK-EU Trade*, House of Commons Library

Suess, O. & Larssen, R. (2017). *Lloyd's of London Chooses Brussels for Post-Brexit EU Hub*, Bloomberg

Grech, A.G. (2015). *The evolution of the Maltese economy since independence*, Valletta: Central Bank of Malta.

Harrison, A. & Rodriguez-Clare (2009). "Trade, Foreign Investment, and Industrial Policy for Developing Countries", *NBER Working Paper*, No. 15621.

Indy100 from INDEPENDENT (2018). *15 maps and charts that explain how Brexit happened*. Διαθέσιμο στο: <https://www.indy100.com/article/maps-charts-explain-brexit-european-union-referendum-8279206> [01/06/2020].

Institute for Government (2018). *Understanding the economic impact of Brexit*. Institute for Government.

Irwin, G. (2015). *BREXIT: the impact on the UK and the EU*, Global Counsel

Kamal, A. (2017). *So, did 'soft Brexit' just win?* Διαθέσιμο στο: <https://www.bbc.com/news/business-42281217> [01/04/2019].

Kierzenkowski, R., Pain, N., Rusticelli, E., Zwart, S. (2016). *The Economic Consequences of a Brexit: A Taxing Decision-OECD Economic Paper*, April 2016, No 6. Διαθέσιμο στο: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5jm0lsvdkf6k-en.pdf?expires=1560343738&id=id&accname=guest&checksum=13F4FFAFBDF699AA104F9D32C60A5B40> [01/04/2019].

Breinlich, H., Leromain, E., Novvy, D., Sampson, T. (2017). *The Consequences of the Brexit Vote for UK Inflation and Living Standards: First Evidence*

Mason, R. (2017). *Councils ask Treasury to replace lost EU regeneration funds post-Brexit*. *The Guardian*.

Jackson, P., (2016). "Brexit –what happens to banking, Vox CEPR

McCann, P. (2016). *The UK regional-national economic problem: Geography, globalization and governance*. London: Routledge.

Mustoe, H. (2019). *How does Brexit affect the pound?* Διαθέσιμο στο: <https://www.bbc.com/news/business-46862790> [Πρόσβαση 01/06/2020].

- OECD.Stat (2019). *National Accounts at a Glance*. Διαθέσιμο στο: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=NAAG> [01/04/2019].
- Pain, N. & Young, G. (2004). The Macroeconomic Effects of UK Withdrawal from the EU. *Economic Modelling*, 21, 387-408.
- Pike, A., Rodriguez-Pose, A., Tomaney, J, (Eds).(2010). *Handbook of Local and Regional Development*, Abingdon, Routledge.
- PwC (2016). Leaving the EU: Implications for the UK economy, PricewaterhouseCoopers (PwC) report commissioned by The Confederation of British Industry (CBI).
- Rapa, N. (2017). *The exit of the United Kingdom from the European Union-Its short-to-medium term impact on the Maltese economy*. Central Bank of Malta.
- Seferidi, P., Lavery, A.A., Pearson-Stuttard, J., Bandosz, P., Collins, B., Guzman-Castillo, M., Capewell, S., O' Flaherty, M., Millet, C. (2019). *Impacts of Brexit on fruit and vegetable intake and cardiovascular disease in England: a modelling study*. *BMJ Open*, 1-8.
- Dustmann, C. & Frattini, G. (2014). *The fiscal effects of immigration to the UK*. The Economic Journal.
- The UK in a Changing Europe (2018). *Brexit and Public Opinion*. Διαθέσιμο στο: <https://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2018/01/Public-Opinion.pdf> [Πρόσβαση 01/04/2019].
- Haas, J. & Rubio, E. (2017). *Research for AGRI Committee - Possible impact of Brexit on the EU budget and, in particular, CAP funding*. Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/602007/IPOL_STU%282017%29602007_EN.pdf
- (Politico,2016). *How Europe will break on Brexit*. Διαθέσιμο στο:<https://www.politico.eu/article/how-europe-will-break-on-brexit-brexit-map/>[Πρόσβαση 03/04/2019]
- Tyler, G. (2015). *Financial Services: Contribution to the UK Economy, Economic Policy and Statistics Section*, House of Common Library, February SN/EP/06193.
- Taylor, P. (2010). *Το Αβέβαιο Μέλλον της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2019). *Brexit-Χρονολόγιο*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-uk-after-referendum/> [Πρόσβαση 01/04/2019].
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2020). *Τα επόμενα βήματα στις σχέσεις ΕΕ-Μεγάλης Βρετανίας*. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/eu-affairs/20200117STO70508/ta-epomena-vimata-stis-scheseis-ee-megalis-vretanias> [Πρόσβαση 4 Ιανουαρίου 2021].
- Υπουργείο Εξωτερικών:Ελληνική Δημοκρατία(2020). *Ετήσια Έκθεση 2019 για την οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου και για τις διμερείς οικονομικές και εμπορικές σχέσεις Ελλάδας – Ηνωμένου Βασιλείου*. Διαθέσιμο στο: <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/70745>

[Πρόσβαση 12 Μαρτίου 2021]

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2020). *Brexit: Το Συμβούλιο εκδίδει απόφαση για τη σύναψη της συμφωνίας αποχώρησης*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/01/30/brexit-council-adopts-decision-to-conclude-the-withdrawal-agreement/> [Πρόσβαση 1 Ιουνίου 2020].

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2020α). *Σχέσεις ΕΕ-Ηνωμένου Βασιλείου: το Συμβούλιο δίνει το πράσινο φως για την έναρξη των συνομιλιών και εγκρίνει οδηγίες διαπραγμάτευσης*. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/02/25/eu-uk-relations-council-gives-go-ahead-for-talks-to-start-and-adopts-negotiating-directives/> [Πρόσβαση 1 Ιουνίου 2020].

Ιωακειμίδης, Π.Κ. (1993). *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

Μαραβέγιας, Ν. & Τσινιτσιζέλης, Μ. (1999). *Η Ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

Μούσης, Ν. (2018). *Ευρωπαϊκή Ένωση-Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Νικολάου, Ε. (2016). *Το Brexit or not to Brexit? Ασκήσεις επί Χάρτου για την Περίπτωση Μιας Εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου Από την Ευρωπαϊκή Ένωση*. Διαθέσιμο στο: <https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2016/08/BRexit-Constitutionalism.pdf> [Πρόσβαση 01/04/2019].

Πλιάκος, Α.Δ. (2012). *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

Σερέτη, Χ. (2019). *Brexit και Ευρωπαϊκή Ένωση-Οι πιθανές συνέπειες στις εξωτερικές σχέσεις και την πολιτική*. Αθήνα: Δίκτυο Για την Μεταρρύθμιση στην Ελλάδα και την Ευρώπη.